

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

Квітень 2025

Funded by
the European Union

PRAVO-JUSTICE

EXPERTISE
FRANCE
GROUPE AFD

ПРО АВТОРІВ

Андрій Бутирський,

*доктор юридичних наук, професор, суддя Господарського суду
Чернівецької області*

Людмила Ніколенко,

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий
співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем
економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-
правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії
наук України»*

Ірина Бутирська,

*кандидат юридичних наук, доцент, адвокат, національний експерт
Проекту ЄС «Право-Justice»*

**Цей Звіт був підготовлений за фінансової підтримки
Європейського Союзу. Його зміст є виключною
відповідальністю авторів і необов'язково відображає
позицію Європейського Союзу.**

ЗМІСТ

	ВСТУП	4
	КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	5
I ■	ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ	7
II ■	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – БОРЖНИКА ТА ЙОГО МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ	10
III ■	ОБУМОВЛЕНІ ВІЙНОЮ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА СУДОВІ ПРОЦЕДУРИ У СПРАВАХ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ	21
	3.1. Звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження	21
	3.2. Особливості розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану	25
	3.3. Проведення зборів кредиторів	31
	3.4. Труднощі, з якими зіштовхуються арбітражні керуючі	34
	3.5. Відповідальність арбітражних керуючих	37
	3.6. Закриття провадження	39
	3.7. Особливості оскарження судових рішень у справах про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану	43
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

Інститут неплатоспроможності фізичних осіб має важливе значення для економіки країни, оскільки він дозволяє боржникам в одному провадженні врегулювати проблеми з усіма кредиторами та розпочати своє фінансове життя «з чистого аркушу». Поряд з цим, недосконале правове регулювання банкрутства фізичних осіб може стати причиною фінансової нестабільності та вплинути на загальний стан економіки. Тому важливо мати ефективну систему регулювання банкрутства, що дозволяє покращити фінансові відносини та забезпечити економічну стабільність.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України у 2022 році суттєво вплинуло на платоспроможність населення України. Зокрема, крім загрози безпеці та територіальній цілісності країни, війна також має економічні наслідки, які поширюються на рівень життя людей. Війна призвела до значного зниження виробництва та торгівлі в окремих регіонах, зокрема на територіях, де ведуться активні бойові дії, значна кількість осіб були вимушені покинути місця свого проживання та переїхати в інші регіони України або за кордон. На багатьох підприємствах відбулися скорочення робочих місць та зменшення заробітної плати, що, в свою чергу, суттєво позначилося на платоспроможності населення.

За таких умов, процедура неплатоспроможності фізичних осіб для багатьох громадян України може бути єдиним способом вийти зі складної фінансової ситуації. Разом з тим, в умовах воєнного стану цей інститут застосовується із суттєвими особливостями, що і є предметом цього дослідження.

Практичне застосування відповідних законодавчих положень, які регулюють процедуру банкрутства фізичних осіб, показує цілий ряд проблем у цій сфері, що потребують вирішення задля підвищення ефективності застосування цього інституту та збільшення популярності його серед населення України.

Цей звіт є науково-практичним дослідженням, яке має на меті виявити та охарактеризувати проблеми, що виникають під час розгляду судами справ про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні, та запропонувати можливі шляхи удосконалення законодавства про банкрутство з тим, щоб зробити його значно ефективнішим та дієвішим для застосування в умовах воєнного стану та в цілому.

Перше видання цього звіту було підготовлене у березні 2023 року. Проте за 2 роки відбулося багато змін як у законодавстві про банкрутство, так і у практиці його застосування, що обумовило потребу в оновленні цього звіту. Тому у квітні 2025 року звіт був доопрацьований з урахуванням актуальної судової практики та законодавчих змін. За результатами опрацювання нормативно-правової бази, наукових джерел та більше 120 рішень господарських судів різних інстанцій у цьому звіті встановлено та проаналізовано обумовлені війною чинники, які впливають на судові процедури у справах про неплатоспроможність фізичних осіб. За результатами проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства в сфері неплатоспроможності фізичних осіб та практики його застосування з огляду на реалії воєнного стану.

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати цього дослідження стали підґрунтям для напрацювання пропозицій звіту, що мають на меті вдосконалення процедури банкрутства фізичних осіб. До висновків та рекомендацій щодо вдосконалення інституту неплатоспроможності фізичних осіб в умовах воєнного стану віднесено наступні:

1. Неврахування у Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) особливостей правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб та їх майна негативно відбивається на ефективності застосування процедур банкрутства до таких осіб. Тому пропонується внести зміни до КУзПБ в частині особливостей застосування процедур банкрутства до окремих категорій фізичних осіб на період дії воєнного стану, зокрема:
 - внутрішньо переміщених осіб;
 - військовослужбовців;
 - осіб, які перебувають за кордоном;
 - осіб, щодо яких застосовано санкції.

Відповідними положеннями пропонується доповнити Прикінцеві та перехідні положення КУзПБ.

2. Щодо внутрішньо переміщених осіб пропонується передбачити пільгові умови для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність щодо осіб, які проживали на території, де велися або ведуться бойові дії. Зокрема, такі пільгові умови для зазначених категорій осіб можуть полягати у відсутності формалізму при відкритті провадження у справі про неплатоспроможність. Так, таку особу має бути звільнено від подання доказів, які в неї відсутні у результаті бойових дій. При цьому достатнім має бути лише зазначення у заяві про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність про те, що необхідні документи відсутні внаслідок бойових дій.
3. Щодо військовослужбовців пропонується передбачити можливість зупинення провадження у справі про неплатоспроможність такої особи до моменту звільнення з військової служби, оскільки деякі етапи справи про неплатоспроможність вимагають особистої участі фізичної особи-боржника.
4. Щодо осіб, які перебувають за кордоном, пропонується розробити правовий механізм отримання господарським судом інформації від закордонних державних установ інформації щодо доходів та активів фізичної особи, щодо якої в Україні відкрито провадження у справі про неплатоспроможність.
5. Обґрунтовано, що при відкритті провадження у справі про банкрутство (неплатоспромож-

ність) доцільним є перевірити, чи не перебуває суб'єкт банкрутства під санкціями. Це допоможе уникнути помилок, оскільки банкрутство боржника, щодо якого запроваджено санкції, має свої особливості. Запровадження санкцій щодо боржника не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство. Проте, подальший рух справи про банкрутство такого боржника можливий виключно з урахуванням обмежень, які введені щодо такого боржника. Аргументовано, що КУЗПБ підлягає застосуванню з врахуванням особливостей, які передбачені Законом України «Про санкції». Так, заходами щодо відновлення платоспроможності боржника у процедурі реструктуризації боргів фізичної особи не можуть бути заходи, пов'язані з відчуженням майна, сплатою коштів, проведенням зарахування однорідних зустрічних вимог, одержанням позик та кредитів, придбанням товарів у кредит, тощо). Тобто, до підсанкційної особи-боржника не можуть застосовуватись заходи відновлення платоспроможності, які безпосередньо стосуються майна боржника. Що стосується процедури погашення боргів, то реалізація майна банкрута, на нашу думку, також є неможливою.

- 6.** Аргументовано, що правового врегулювання вимагають питання знищеного та пошкодженого майна боржника, майна боржника, що знаходиться на непідконтрольній Україні території, майна боржника за кордоном та майна, вилученого для військових потреб.
- 7.** Пропонується на період дії воєнного стану передбачити звільнення арбітражного керуючого не лише від дисциплінарної відповідальності, але і від відповідальності у межах справи про неплатоспроможність (відсторонення арбітражного керуючого) за невчинення дій та невиконання обов'язків, передбачених КУЗПБ, якщо їх вчинення та/або виконання було неможливим у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання чи перебування боржника, кредитора, місцезнаходженням майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого, що становило загрозу для життя і здоров'я.
- 8.** Пропонуються наступні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності учасників даної категорії справ про особливості застосування процедур банкрутства до фізичних осіб в реаліях воєнного стану:
 - проведення правопросвітницької роботи з населенням, спрямованої на донесення до громадян всіх переваг та ризиків застосування до них процедур банкрутства;
 - здійснення навчання суддів господарських судів, які спеціалізуються на розгляді справ про банкрутство, щодо особливостей застосування інституту неплатоспроможності фізичних осіб в умовах воєнного стану;
 - проведення заходів з підвищення кваліфікації арбітражних керуючих щодо особливостей їх діяльності у справах про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану;
 - організація підвищення кваліфікації адвокатів з питань особливостей надання правової допомоги боржникам-фізичним особам у справах про неплатоспроможність з огляду на реалії воєнного стану.

1. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Російська військова агресія в Україні суттєво вплинула на платоспроможність населення. Повномасштабне вторгнення призвело до значного зниження економічної активності та збільшення безробіття, що знизило доходи багатьох українців. Значна кількість осіб була змушена залишити місця свого постійного проживання та провадження підприємницької діяльності, що, у свою чергу, негативно вплинуло на їхню платоспроможність. Чимало людей втратили роботу або бізнес, що зробило неможливим погашення їх кредитів. Дослідження Групи «Рейтинг» засвідчує, що третина опитаних українців зазнали матеріальних втрат унаслідок війни. Серед них 62% громадян, що проживають на територіях, де були, чи ще тривають бойові дії, 52% мешканців деокупованих територій, 23% – не окупованих територій.

Одним із найвідчутніших негативних наслідків кризи, спричиненої війною, є втрата доходів працездатного населення.

Так, відповідно до результатів дослідження, проведеного Міжнародною організацією з міграції у 2024 році, з початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року щомісячний дохід населення України помітно знизився. Частка респондентів у домогосподарствах з дуже низькими доходами (дохід на одну особу менше 3 000 гривень на місяць) зросла з 21% до 30%. Відповідно, частка

респондентів у домогосподарствах з доходом понад 10 000 гривень на особу скоротилася з 16 до 10%, що свідчить про загальне зниження рівня доходів. Середньомісячний дохід домогосподарства на одну особу з початку війни становив 5 000 гривень. До війни середній дохід становив 7 000 гривень. Особливо постраждали доходи домогосподарств ВПО, оскільки 69% з них повідомили про доходи на рівні нижче прожиткового мінімуму в 6 024 гривень, порівняно з 60% непереміщених осіб. Чверть ВПО повідомили, що доходи їхніх домогосподарств скоротилися більш ніж наполовину з початку повномасштабного вторгнення.

Проте, середньомісячний дохід домогосподарств ВПО (5 000 гривень) дорівнював доходу домогосподарств непереміщених респондентів, що свідчить про попередні вищі доходи (до війни середньомісячний дохід домогосподарства на одну особу становив 8 000 гривень) і вказує на важливість соціальної допомоги для пом'якшення впливу переміщення на рівень доходу домогосподарств.

Респонденти, які повернулися до місця постійного проживання, також повідомили про зниження рівня доходів: з початку повномасштабного вторгнення частка респондентів у домогосподарствах з доходом понад 10 000 гривень на особу зменшилася з 26% до 17%. Незважаючи на це, респонденти повідомили про дещо вищий середній дохід домогосподарства на одну особу порівняно з іншими групами населення (6 500 гривень). Водночас вони зазнали найбільшого падіння в абсолютному вираженні серед усіх груп населення – з 10 000 гривень до початку війни¹.

Уряд України відповів на цю ситуацію шляхом запровадження програм підтримки населення та бізнесу. Були запроваджені програми підтримки малих та середніх підприємств, а також програми соціальної підтримки для вимушено переміщених осіб. Ці програми покликані допомогти полегшити фінансовий тиск на населення та зменшити кількість непогашених кредитів.

Однак, вплив війни на економіку та фінансову стабільність країни залишається значним. Масштабні втрати робочих місць, масова внутрішня та зовнішня міграція працездатного населення в період повномасштабної війни зумовили загострення ситуації на ринку праці.

За інформацією Державного центру зайнятості, станом на січень 2025 року 100 тис. українців зареєстровано у статусі безробітних у Державній службі зайнятості, тоді як у 2024 році таких громадян було 400 тис.²

Проте ці дані, на жаль, не свідчать про покращення ситуації на ринку праці в Україні, а лише про зменшення кількості офіційно безробітних, що обумовлено іншими чинниками. По-перше, це виїзд великої кількості українців за кордон. Так, у січні 2025 року тимчасовий захист у Європейському Союзі отримали 25 530 українських біженців. Загалом в європейських країнах перебувають майже 4,3 млн людей, які залишили Україну через війну³. Крім того, Державна служба зайнятості наразі не отримує інформацію з непідконтрольної Україні території. Також, у період воєнного стану роботодавці можуть просто відправити працівників у неоплачувану відпустку на весь період воєнного стану, не звільняючи таких людей та не виплачуючи їм відповідні виплати у зв'язку зі звільненням. Тому хоча офіційна кількість безробітних в Україні зменшилась, по факту більшість українців зіштовхнулись із серйозними фінансовими труднощами, зумовленими викликами воєнного часу.

За таких умов інститут неплатоспроможності фізичних осіб для багатьох громадян України може стати єдиним способом вийти зі складної фінансової ситуації. Банкрутство дає можливість позбавитися від боргів, включаючи кредити, податкові борги та інші зобов'язання, які не можна повернути. Також, процес банкрутства може дозволити зберегти частину майна та активів, які можуть бути продані для погашення боргів.

Поряд з цим, в умовах воєнного стану інститут неплатоспроможності фізичних осіб застосовується із суттєвими особливостями, що вимагає дослідження та аналізу.

1 Економічна стійкість під час війни. Доходи, зайнятість та соціальна допомога в Україні. Квітень 2024 року. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/economic-resilience-in-wartime_ukr-1.pdf (дата звернення: 01.04.2025).

2 Державний центр зайнятості назвав офіційну кількість безробітних в Україні. Главком. 7 січня 2025 року. URL: <https://glavcom.ua/amp/country/society/derzhavnij-tsentr-zajnatosti-naz-vav-ofitsijnu-kilkist-bezrobitnikh-v-ukrajini-1039405.html> (дата звернення: 01.04.2025).

3 4.3 million under temporary protection in January 2025. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250310-2> (access date: 01.04.2025).

Що стосується судової статистики, то суддя-спікер Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Сергій Жуков зазначає, що «зараз певним трендом є справи про неплатоспроможність фізичних осіб. І у нас в КГС їх стає все більше – до 30% від загальної кількості справ. Це певним чином дивує, тому що судді не очікували на таке активне застосування саме цієї процедури неплатоспроможності фізичних осіб (враховуючи певні нестиковки та труднощі застосування КУзПБ у цій сфері)»⁴.

Як зазначено в аналізі веб-порталу «Опендатабот» 343 українці подали на банкрутство за перші 5 місяців 2024 року за даними Верховного суду. Це у 2,2 рази більше, ніж минулого року. Загалом за останні 5 років в Україні відкрилось майже 2 тисячі справ про банкрутство фізичних осіб. Найменше справ про банкрутство фізичних осіб було відкрито у 2019 році. Це був перший рік, коли закон дозволив громадянам визнавати себе неплатоспроможними через суд. Тоді було відкрито 22 справи. Відтоді кількість фізичних осіб, які хотіли визнати себе неплатоспроможними, постійно зростала: у 8,3 рази за 2020 рік та у 2,7 рази за 2021 рік⁵.

Такі статистичні дані свідчать про постійно зростаючий інтерес українців до інституту банкрутства фізичних осіб.

Що стосується віку, в якому українці найчастіше зверталися до процедур банкрутства, то відповідно до даних сервісу «Опендатабот» статистика виглядає наступним чином:

В якому віці українці найчастіше стають банкрутами

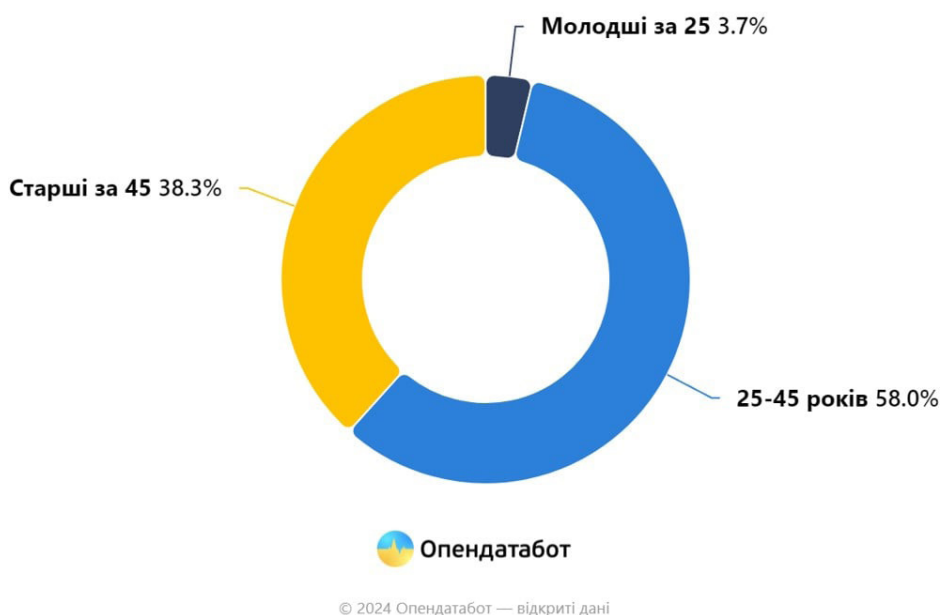

Рис. 1 Вік, в якому українці найчастіше стають банкрутами⁶

Таким чином, інститут неплатоспроможності фізичних осіб стає все більше і більше популярним серед населення України, що обумовлює необхідність проведення дослідження актуальних питань, що виникають під час судового розгляду даної категорії справ.

⁴ Розгляд справ про банкрутство в порядку письмового провадження, – вимушена новація в умовах війни. Портал Borg.Expert. 29 вересня 2022 року. URL: <https://borgexpert.com/news/rozhliad-sprav-pro-bankrutstvo-v-poriadku-pysmovoho-provadhennia-vymushena-novatsiia-v-umovakh-vijny> (дата звернення: 12.03.2025).

⁵ У 2,2 рази збільшилось справ про банкрутство людей у 2024 році. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/people-bankrupts-2024> (дата звернення: 01.04.2025).

⁶ У 2,2 рази збільшилось справ про банкрутство людей у 2024 році. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/people-bankrupts-2024> (дата звернення: 01.04.2025).

2. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – БОРЖНИКА ТА ЙОГО МАЙНА В УМОВАХ ВІЙНИ

Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) не містить багато особливостей щодо застосування процедур банкрутства до різних категорій фізичних осіб. Так, розділ VI книги 5 КУзПБ містить лише дві статті, які регулюють особливості розгляду справи про неплатоспроможність боржників, зайнятих у сільському господарстві (ст. 136) та особливості розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб – підприємців (ст. 137). Проте практика застосування інституту неплатоспроможності у період воєнного стану показує, що особливості правового статусу боржника-фізичної особи можуть суттєво впливати на специфіку розгляду справ про неплатоспроможність такої особи. Розглянемо детальніше особливості правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб та їх майна в умовах війни.

Внутрішньо переміщені особи

Вимушена міграція суттєво впливає на географію, структуру і динаміку населення України та її регіонів, на рівень розвитку продуктивних сил у регіонах, на стан ринку праці, на соціально-економічні характеристики рівня життя різних категорій населення. Як статистичні, так і соціологічні дані підтверджують, що внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) виступають ресурсом розвитку територіальних громад, регіонів, країни загалом, а масові приклади успішної реалізації трудової, підприємницької, наукової, освітньої, культурної активності переселенців дають підставу для опти-

містичних оцінок їхньої ролі і перспектив на потреби розвитку суспільства, економіки, держави⁷. В економічному аспекті, у результаті внутрішньої вимушеної міграції зазнає суттєвих змін статево-віковий склад, освітньо-професійний рівень населення регіону-донора та регіону-реципієнта. З одного боку, це ліквідація дефіциту робочої сили, підвищення конкурентоспроможності, ефективності праці, зростання економічних показників і гальмування інфляції, з іншого – посилення конкуренції, зниження якості праці (через перекваліфікацію працівників – вимушено переміщених осіб), підвищення навантаження на ринок житлово-побутових послуг, часто зростання рівня економічної та кримінальної злочинності тощо⁸.

У нормативно-правових актах і дотепер не наведено чіткого визначення терміну «внутрішня вимушена міграція». У науковій літературі у зв'язку з цим пропонують внутрішню вимушену міграцію розуміти як вимушене територіальне переміщення громадян у межах адміністративно-територіальних одиниць без перетину державного кордону внаслідок збройного конфлікту, екологічної катастрофи тощо⁹.

Вимушена внутрішня міграція в Україні має «гібридний» характер – одночасно будучи груповою і сімейною, частково постійною (частина мігрантів не хочуть повертатися в місця, де проживали до початку повномасштабного вторгнення), частково тимчасовою (частина мігрантів повернулися менше, ніж за півроку), частково маятниковою (частина мігрантів періодично повертається в зону проведення активних бойових дій на роботу, а потім знову їде на нове місце проживання).

Станом на середину березня 2025 року в Україні зареєстровано 4 601 146 внутрішньо переміщених осіб¹⁰.

Основним нормативно-правовим актом, який здійснює правове регулювання прав внутрішньо переміщених осіб, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». У ст. 1 цього закону вказано, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру¹¹.

Важливим для внутрішньо переміщених осіб є те, що ці особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Так, внутрішньо переміщеним особам держава гарантує дотримання таких основних прав: на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, освіту, виборчих прав тощо¹². Також держава намагається забезпечити належний рівень матеріального забезпечення внутрішньо переміщених осіб (економічні права). Крім того, держава повинна забезпечити внутрішньо переміщеним особам належний доступ до правосуддя, у тому числі доступ до процедур банкрутства.

Разом з тим, змінюючи місце свого проживання, ВПО тим самим змінюють і підсудність справ за їх участю, у тому числі справ про неплатоспроможність. Зокрема, якщо особа має довідку про взяття її на облік як ВПО на відповідній території, то вона звертається із заявою про відкриття провадження у справі про її неплатоспроможність до господарського суду не за місцем реєстрації свого місця проживання, а за місцем реєстрації як ВПО.

Треба відмітити, що з цього питання в кінці 2022 – на початку 2023 року виникла неоднозначна практика. Так, наприклад, Дніпровський районний суд міста Києва в ухвалі від 07 листопада 2022 року про передачу справи за підсудністю дійшов висновку, що довідка про взяття на облік внутріш-

7 Новікова О. Ф., Панькова О. В. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Проблеми економіки. 2018. № 3. С. 224.

8 Соловійов С. В. Внутрішня вимушена міграція як об'єкт державного регулювання. Теорія та практика державного управління. 2016. № 3. С. 149.

9 Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції: понятійно-категоріальний апарат. Public Administration and Local Government. 2017. Issue 3. P. 20.

10 В Україні налічується 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб. Скільки скільки. 18 березня 2025 р. URL: <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuetsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (дата звернення: 01.04.2025).

11 Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 12.03.2020).

12 Butyrskiy A., Reznikova V. Internal Forced Migration in Ukraine: Legal Aspects. Bialystok Legal Studies. 2021. Vol. 26. Nr. 1. P. 105-115.

ньо переміщеної особи не належить до переліку документів, на підставі яких вноситься інформація про зареєстроване місце перебування особи¹³. Аналогічні позиції висловлювали Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області у справі 183/8385/22¹⁴, Катеринопільський районний суд Черкаської області у справі №698/693/22¹⁵, Приморський районний суд м. Одеси у справі 522/15147/22¹⁶.

Проте, Шостий апеляційний адміністративний суд у постанові у справі №320/9940/21 визнав помилковим висновки суду першої інстанції про те, що довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи не є належним доказом: «Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи на період наявності підстав, зазначених у статті 1 цього Закону. Зазначені норми права вказують на те, що довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи на певний період. Звернувшись з цим позовом саме до Київського окружного адміністративного суду, позивач правильно визначила територіальну підсудність спору, що виник між нею та відповідачем. У свою чергу виключення довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи з переліку документів, до яких вносяться відомості про реєстрацію місця перебування, не впливає на визначення територіальної підсудності цієї справи»¹⁷.

Станом на 2024 рік позиція господарських судів у цьому питанні уже така, що справи про неплатоспроможність фізичних осіб, які у встановленому законодавством порядку зареєстровані як внутрішньо переміщені особи, мають розглядатися господарськими судами за правилами виключної підсудності саме за адресою фактичного місця проживання внутрішньо переміщеної особи, що зазначена у довідці про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Наприклад, в ухвалі Господарського суду Луганської області від 14 серпня 2024 року у справі № 913/362/24 суд вказав: «Ураховуючи наведене, суд приходить до висновку, що справи про неплатоспроможність фізичних осіб, які у встановленому законодавством порядку зареєстровані як внутрішньо переміщені особи на період наявності підстав, зазначених у статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», мають розглядатися господарськими судами за правилами виключної підсудності за адресою фактичного місця проживання внутрішньо переміщеної особи, що зазначена у довідці про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи»¹⁸.

Таким чином, довідка про взяття на облік ВПО є належним доказом для обґрунтування підсудності справи за місцем реєстрації ВПО, у тому числі це стосується і справ про неплатоспроможність фізичних осіб.

Боржники-фізичні особи, які виїхали за кордон

Крім внутрішньо переміщених осіб, досить багато громадян України вимушені були виїхати за кордон. Наразі українські громадяни можуть звертатися за міжнародним захистом в Європейському Союзі (отримання притулку). Отримати можна відомі статус біженця чи додатковий захист. Водночас, актуальним став ще один інструмент – «тимчасовий захист» в одній із країн Європейського Союзу (ЄС).

Рада ЄС на засіданні в Брюсселі 4 березня 2022 року, проголосувала за застосування Директиви від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі

13 Ухвала Дніпровського районного суду міста Києва від 07 листопада 2022 року у справі № 755/10921/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107247695> (дата звернення: 12.03.2023).

14 Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23 січня 2023 року у справі № 183/8385/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108697106> (дата звернення: 12.03.2023).

15 Ухвала Катеринопільського районного суду Черкаської області від 28 вересня 2022 року у справі №698/693/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106627487> (дата звернення: 12.03.2023).

16 Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 14 листопада 2022 року у справі № 522/15147/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107298670> (дата звернення: 12.03.2023).

17 Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 09 листопада 2022 року у справі № 320/9940/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107245231> (дата звернення: 12.03.2023).

18 Ухвала Господарського суду Луганської області від 14 серпня 2024 року у справі № 913/362/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120994036> (дата звернення: 12.03.2025).

масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків (далі – Директива). Директива обходить традиційно перевантажену процедуру надання притулку (отримання статусу біженця/ додаткового захисту) і пропонує швидкий і спрощений шлях доступу до захисту в країнах ЄС.

Тимчасовий захист не означає отримання статусу біженця відповідно до Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року, який надає права, аналогічні посвідці на проживання. Втім, особи, які отримали тимчасовий захист в ЄС, можуть у будь-який час подати заявку на отримання статусу біженця¹⁹.

Що стосується банкрутства таких боржників, які виїхали за кордон, то тут можна виділити такі особливості та проблеми:

- якщо такі боржники до виїзду за кордон встигли зареєструватись як ВПО, то справи про їх неплатоспроможність розглядаються господарським судом за місцем реєстрації ВПО;
- вбачається неможливим провести інвентаризацію майна таких осіб, оскільки боржник повинен бути присутнім при проведенні інвентаризації (ст. 130 КУзПБ, ч. 2: не пізніше 30 днів з дня введення процедури погашення боргів боржника керуючий реалізацією майна *спільно з боржником* проводить інвентаризацію майна боржника та визначає його вартість);
- неможливість фізичної присутності у судовому засіданні;
- інформацію про доходи боржника за кордоном господарський суд отримує в основному від самого боржника, і тут є високий ризик того, що боржник приховає певну інформацію щодо своїх дійсних доходів.

Щодо отримання доходів за кордоном, то, наприклад, в ухвалі Господарського суду Хмельницької області від 09 вересня 2024 року у справі № 924/819/24 суд вказав, що в заяві про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність заявник зазначає, що перебуваючи в Республіці Польща, отримує щомісячний дохід у вигляді заробітної плати в сумі 2500 злотих, що станом на 29 серпня 2024 року складає 26855,75 грн. відповідно до офіційного курсу гривні. При цьому, боржник надає власну розписку від 29 серпня 2024 року, яка не є належним, достатнім та достовірним доказом отримання доходу за кордоном. А тому, в порядку ст. 74 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) та ст. 117 КУзПБ, суд витребував у заявника належні докази отримання доходів боржником та їх розміру під час фактичного проживання в Республіці Польща²⁰.

Крім того, якщо громадяни України тривалий час проживають за кордоном, то залежно від законодавства країни проживання, у деяких з цих держав українські громадяни можуть скористатися процедурами банкрутства, або навіть стати суб'єктами банкрутства з ініціативи своїх кредиторів (адже не у всіх країнах справа порушується виключно за заявою боржника).

Так, заслуговує на увагу позиція Р. Полякова, який вказує, що на сьогодні виявляється цілком можливим відкриття провадження у справі про банкрутство громадянина України у третій країні (як приклад, науковець наводить законодавство Англії, де це цілком реально, суди охоче відкривають провадження щодо наших громадян), використовуючи положення ч. 1 ст. 103 КУзПБ, а після відкриття провадження – звернення призначеного керуючого цією процедурою банкрутства до судових установ України з метою надання необхідної судової допомоги із подальшою реалізацією майна такого боржника. Інакше кажучи, продовжує Р. Поляков, за допомогою використання юрисдикції третьої держави видається за можливе обійти встановлену ч. 1 ст. 115 КУзПБ заборону на відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи її кредиторами та провести повноцінну процедуру банкрутства нашого громадянина²¹.

¹⁹ Тимчасовий захист та статус біженця як форми міжнародного захисту для громадян України в країнах Європейського Союзу. WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Тимчасовий_захист_та_статус_біженця_як_форми_міжнародного_захисту_для_громадян_України_в_країнах_Європейського_Союзу (дата звернення: 12.03.2023).

²⁰ Ухвала Господарського суду Хмельницької області від 09 вересня 2024 року у справі № 924/819/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/121464428> (дата звернення: 12.03.2025).

²¹ Поляков Р. Процедура транскордонного банкрутства в Україні. *Право України*. 2022. № 12. С. 76–97.

На практиці подібних випадків поки що немає, але враховуючи, яка кількість українських громадян виїхала останніми роками за кордон, ймовірність виникнення такої ситуації у найближчому майбутньому видається досить високою.

Військовослужбовці

Згідно абз. 4 ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», мобілізація – це комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу.

Під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки), або у строки, визначені командирами військових частин (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»). Отже, мобілізовані громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Зазначений обов'язок може вплинути на виконання зобов'язань мобілізованого перед його кредиторами, оскільки у нього повністю змінюється життя.

Військовозобов'язані, які були призвані на військову службу під час мобілізації, в особливий період, набувають нового юридичного статусу – військовослужбовці, в наслідок чого, на них розповсюджуються пільги, передбачені Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців і членів їх сімей», Кодексом законів про працю та інших нормативно-правових актів.

Військовослужбовцем є громадянин України, який проходить службу в Збройних силах або у інших військових формуваннях, які створені відповідно до законодавства.

До військовослужбовців відносяться: офіцери, прапорщики, мічмани, строкова служба, служба за контрактом ЗСУ, Державна прикордонна служба, Служба безпеки України, війська цивільної оборони, інші військові формування, які створено у відповідності до українського законодавства, жінки-військовослужбовці, а також курсанти військових навчальних закладів.

В умовах війни військовослужбовці, у тому числі мобілізовані, перебувають під особливим захистом держави, що проявляється, у тому числі у неможливості стягнення боргу з таких осіб у судовому порядку – провадження у таких справах має зупинитись. Разом з тим, якщо такі особи виявили бажання скористатись процедурою банкрутства, то це не є перешкодою для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, адже це відбувається за заявою самої особи.

Наприклад, Господарський суд Київської області в ухвалі у справі № 911/2634/22 про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи встановив, що заявник за допомогою засобів відео зв'язку (viber) надав пояснення Суду, вказав, що не може бути присутнім у судовому засіданні, оскільки мобілізований і перебуває у військовій частині, зазначив про наявність заборгованості перед фінансовими установами, вказав, що немає можливості виконувати свої зобов'язання, просив відкрити провадження у справі про свою неплатоспроможність, просив розглядати справу без його участі та за участі його представника. Вказав, що власноруч написані ним письмові пояснення його представником передані до Суду²².

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 13 липня 2023 року відкрито провадження у справі про неплатоспроможність боржника Н. Постановою Господарського суду Одеської області

22 Ухвала Господарського суду Київської області від 02 лютого 2023 року у справі № 911/2634/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108821173> (дата звернення: 12.03.2023).

від 27 лютого 2024 року припинено процедуру реструктуризації боргів Н. та повноваження керуючого реструктуризацією – арбітражного керуючого Д., визнано банкрутом Н., введено відносно Н. процедуру погашення боргів, керуючим реалізацією майна Н. призначено арбітражного керуючого Д. Судом встановлено, що Н., виконуючи свій професійний обов'язок військовослужбовця, ризикуючи своїм життям та здоров'ям під час захисту Батьківщини у війні, у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, брав участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Боржник як військовослужбовець, майже постійно перебуваючи в зоні бойових дій та виконуючи бойові завдання, був змушений нести додаткові витрати для збереження свого життя та здоров'я. Більшу частину своєї заробітної плати боржник витрачав на придбання військового екіпірування, обладнання, дронів, брав участь у зборах на купівлю транспортних засобів для виконання завдань у зоні зіткнення. Власним коштом ремонтував техніку та купував паливно-мастильні речовини.

Разом з тим під час проходження військової служби, захищаючи інтереси країни, боржник був змушений перейматись питанням грошового забезпечення для своєї родини. Так сім'я боржника не маючи власного житла була вимушена винаймати його. Щомісячні витрати на оренду житла складають 10 000,00 грн., окрім цього здійснюються витрати на оплату житлово-комунальних послуг. На підставі отриманих під час проходження військової служби травм та поранень, які призвели до погіршення здоров'я, що в подальшому призвело до того, що 14 жовтня 2024 року Н. був визнаний військово-лікарською комісією непридатним до військової служби із зняттям з військового обліку. Відповідний запис внесено до Військового квитка боржника. Відтак, боржником втрачено єдине джерело доходу зарплату військовослужбовця та фактично втрачено працездатність. Отже, за результатом процедури з врахуванням всіх чинників керуючим реалізацією зроблено висновок про неможливість здійснити погашення вимог кредиторів у справі, оскільки майно, яке б підлягало реалізації для задоволення вимог кредиторів, відсутнє. Постановою суду від 06 лютого 2025 року завершено процедуру погашення боргів Н. та звільнено боржника від боргів²³.

Поряд з цим, проходження боржником військової служби може суттєво ускладнити процедуру неплатоспроможності, наприклад, проведення тієї ж інвентаризації, яка повинна відбуватися за особистої участі боржника. Тому у випадку введення процедури погашення боргів щодо боржника-військовослужбовця вбачається за доцільне зупиняти провадження у справі про неплатоспроможність такого боржника до моменту звільнення з військової служби, оскільки деякі етапи справи про неплатоспроможність вимагають особистої участі фізичної особи-боржника²⁴.

Особи, щодо яких застосовано санкції

Найбільш швидким та ефективним засобом реагування на політичні, економічні та інформаційні загрози для нашої країни був обраний механізм застосування санкцій до об'єктів загроз²⁵. Санкції можуть застосовуватися з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність (ч. 2 ст. 1 Закону України «Про санкції»). Види санкцій є різноманітними і наведені у ст. 4 Закону України «Про санкції».

Наприклад, до видів санкцій належить блокування активів, під яким розуміють тимчасове позбавлення права користуватися та розпоряджатися активами, що належать фізичній або юридичній особі, а також активами, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними, зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань тощо.

Особливої уваги потребує такий вид санкцій як стягнення в дохід держави активів, що належать

23 Постанова Господарського суду Одеської області від 06 лютого 2025 року у справі № 916/2660/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125138592> (дата звернення: 12.03.2025).

24 Бутирська І. А. Особливості провадження у справах про неплатоспроможність окремих категорій осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 6. С. 54.

25 Новіков Д. О. Генезис та еволюція санкційної політики України. *Наукові записки. Серія : Право*. 2024. № 16. С. 352.

фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними (п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону). Наведена санкція має винятковий характер та може бути застосована лише щодо фізичних та юридичних осіб, які своїми діями створили суттєву загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України (в тому числі шляхом збройної агресії чи терористичної діяльності) або значною мірою сприяли (в тому числі шляхом фінансування) вчиненню таких дій іншими особами. Така санкція застосовується шляхом звернення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції, до Вищого антикорупційного суду з позовною заявою про застосування до відповідної фізичної або юридичної особи санкції, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України.

Разом з тим, законодавець зробив виключення щодо правовідносин, на які санкції не поширюються, зокрема на:

- сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів до державного та/або місцевих бюджетів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також визначених контролюючим органом грошових зобов'язань;
- погашення (стягнення) податкового боргу, недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та сплати розстрочених (відстрочених), у тому числі за рішенням суду, грошових зобов'язань або податкового боргу платника податків та/або сум єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Застосування санкцій до фізичної особи може призвести до ситуації, коли така особа має грошові кошти на рахунку, майно, однак не може виконати свої зобов'язання перед кредиторами через блокування активів. Така ситуація може призвести до неплатоспроможності такої фізичної особи.

Перелік суб'єктів, щодо яких застосовано санкції, наведено у Державному реєстрі санкцій, який є відкритим і загальнодоступним, крім випадків, передбачених законом. Доступ до вказаного реєстру є безоплатним. Відтак, при відкритті провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство), доречним було б перевірити чи не перебуває особа під санкціями. Це допоможе уникнути помилок, оскільки банкрутство боржника, щодо якого запроваджено санкції, має свої особливості, про які мова піде нижче.

Санкції можуть вводитись як проти боржника, так і проти кредитора. Враховуючи, що у кредиторів та боржника різні цілі у справі про банкрутство, відповідно і санкції впливають на таких учасників по-різному.

Зокрема, перебування кредитора під санкціями не заважає йому звернутись із грошовими вимогами до боржника. Проте, якщо кредитор є об'єктом права власності російської федерації та її резидентів, то оскільки Постановою Кабінету Міністрів України №187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави України у зв'язку з військовою агресією російської федерації» (далі – Постанова) встановлено мораторій (заборону) на виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є російська федерація або особи, пов'язані з державою-агресором, таким кредиторам слід відмовляти у визнанні грошових вимог.

Н. Матвійчук та А. Клян за результатами аналізу судової практики у справах про банкрутство доходять висновку, що положення Постанови застосовуються судами таким чином:

- за ініціативою безпосередньо суду при відкритті провадження на підставі даних, наявних в ЄДРПОУ або іншій інформації щодо кредиторів, наявної в матеріалах справи;
- за ініціативою учасників справи під час подання відзивів/пояснень/заперечень тощо²⁶.

26 Матвійчук Н., Клян А. Банкрутство під час війни: практичні аспекти процедури. *Юридична практика*. 11.09.2023. URL: <https://pravo.ua/bankrutstvo-pid-chas-viiny-praktychni-aspekty-protsedury/> (дата звернення: 10.03.2025).

Неплатоспроможність – це неспроможність боржника (іншого, ніж страховик або кредитна спілка) виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом, або встановлена Національним банком України неплатоспроможність страховика відповідно до Закону України «Про страхування» чи неплатоспроможність кредитної спілки відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» (ч. 1 ст. 1 КУзПБ).

КУзПБ не розрізняє причини неспроможності боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами, а відтак застосування персональних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до боржника не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі у розумінні КУзПБ.

Однак, у постанові Західного апеляційного господарського суду від 13 липня 2023 року у справі № 926/5366-б/22, в якій боржником було підприємство, щодо якого запроваджено санкції, вказано наступне: «Заборгованість боржника та несплата цієї заборгованості відбулась не з його вини, чи внаслідок його недобросовісної господарської діяльності, а в результаті дій, вчинених органами виконавчої влади, які призвели до повного зупинення господарської діяльності боржника та забороняють вчиняти будь-які дії з наявними активами, в тому числі для виконання зобов'язань перед державним бюджетом. Водночас, з огляду на норми ст.1 Закону України «Про санкції», передбачені Кодексом України з процедур банкрутства процедури під час провадження у цій справі про банкрутство, очевидно не можуть бути запроваджені з огляду на зміст санкцій застосованих до боржника відповідно до Указу Президента України №140/2021 від 03 квітня 2021 року та рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02 квітня 2021 року «Про застосування персональних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». В іншому випадку матиме місце ситуація, при якій держава в особі відповідних органів (в тому числі податкового) створила обставини для доведення юридичної особи до необґрунтованого та штучного банкрутства, що суперечить меті та завданню інституту банкрутства юридичних осіб, адже застосовані до боржника санкції є тимчасовими та обмежені трирічним строком, що не звільняє вказане товариство після закінчення їх терміну дії від обов'язку та можливості погасити вищевказану заборгованість»²⁷.

У свою чергу, Верховний Суд вказану постанову апеляційного суду скасував і вказав, що відсутня підстава для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, така як виникнення заборгованості та несплата заборгованості внаслідок введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», яким до боржника у справі про банкрутство застосовано персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) (постанова від 06 грудня 2023 року)²⁸.

Хоча наведена судова практика і стосується банкрутства юридичної особи, проте аргументація та підходи, які використовує суд у даному питанні, цілком можуть бути релевантними і у справах про неплатоспроможність фізичних осіб.

З огляду на викладене, приходимо до висновку про те, що запровадження санкцій щодо боржника не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). У зв'язку з цим можна погодитися з тезою М. Рященко про те, що «саме собою впровадження санкцій не означає, що сторона контракту може не виконувати свої контрактні зобов'язання. Санкції за своєю природою – це тимчасовий механізм впливу»²⁹.

Проте, подальший рух справи про банкрутство такого боржника можливий виключно з урахуванням обмежень, які введені щодо такого боржника (блокування активів, обмеження торговельних операцій (повне припинення), обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, пільготів та перевезень територією України (повне припинення), запобігання виведенню капіталів за межі України, зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань тощо). У свою чергу КУзПБ передбачає:

27 Постанова Західного апеляційного господарського суду від 13.07.2023 р. у справі № 926/5366-б/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112543668> (дата звернення: 10.03.2025).

28 Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.12.2023 р. у справі № 926/5366-б/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115680862> (дата звернення: 10.03.2025).

29 Рященко М. Арбітражний розгляд спорів за участю підсанкційних компаній. *Юридична газета online*. 15.05.2023. № 3-6. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/arbitrazhnyi-rozglyad-sporiv-za-uchastyu-pidsanktsiynih-kompaniy.html> (дата звернення: 10.10.2024).

- введення процедури реструктуризації, в якій можливий продаж частини майна боржника або ж відчуження майна та погашення вимог кредиторів шляхом заміщення активів;
- відкриття процедури погашення боргів боржника, яка передбачає продаж майна банкрута.

Тобто, має місце суперечність норм Закону України «Про санкції» та КУЗПБ і необхідним є вирішення питання, норми якого закону є спеціальними. З одного боку, після відкриття провадження у справі про неплатоспроможність щодо боржника діє спеціальний правовий режим і виключно КУЗПБ визначає порядок задоволення вимог кредиторів такого боржника. З іншого боку, Закон України «Про санкції» застосовує спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи до боржника з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави.

I. Сербін під час круглого столу «Націоналізація активів країни-агресора та санкційні обмеження: вплив на процедури банкрутства і виконавче провадження» зазначила: «Санкційна політика держави в першу чергу націлена на те, щоб захистити національні інтереси та не нашкодити економіці». За її словами, доцільно було б створити єдиний офіційний реєстр підсанкційних осіб та забезпечити обмін інформацією з іншими державними реєстрами. Також вона озвучила думку, що регулятор має напрацювати для арбітражних керуючих, державних і приватних виконавців загальне роз'яснення щодо їхніх дій в контексті дотримання профільного й санкційного законодавства. За словами I. Сербін, по кожній окремій справі, наприклад щодо дій арбітражних керуючих, крапки над «і» має розставляти господарський суд, який регулює відповідні спірні відносини». В подальшому така судова практика могла б братися до уваги парламентарями при внесенні змін до законодавства³⁰.

Вбачається, що КУЗПБ підлягає застосуванню із врахуванням особливостей, які передбачені Законом України «Про санкції»³¹. Так, заходами щодо відновлення платоспроможності боржника у процедурі реструктуризації боргів фізичної особи не можуть бути заходи, пов'язані з відчуженням майна, сплатою коштів, проведенням зарахування однорідних зустрічних вимог, одержанням позик та кредитів, придбанням товарів у кредит, тощо. Тобто, до підсанкційної особи-боржника не можуть застосовуватись заходи відновлення платоспроможності, які безпосередньо стосуються майна боржника.

Що стосується процедури погашення боргів, то реалізація майна банкрута, на нашу думку, також є неможливою.

Майно боржника, вилучене для військових потреб

Відповідно до ч. 5 ст. 41 Конституції України примусове відчуження об'єктів права приватної власності з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Аналогічна норма міститься у ст. 353 ЦК України.

Примусове відчуження майна – це позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»). Процедура примусового відчуження майна прописана у згаданому законі, однак на практиці мають місце випадки фактичної передачі майна фізичними особами у власність держави без переоформлення такого права. Така ситуація призводить до неможливості здійснення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, оскільки майно обліковується за такою особою, але фактично воно в неї відсутнє (можлива ситуація, що таке майно взагалі знищене, проте докази цього відсутні).

³⁰ Щодо впливу санкційної політики України на процедури банкрутства та виконавче провадження. *Borg. Expert*. 22.12.2022. URL: https://borgexpert.com/news/shchodo-vplyvu-sanktsijnoi-polityky-ukrainy-na-protsedury-bankrutstva-ta-vykonavche-provadhennia#google_vignette (дата звернення: 10.10.2024).

³¹ Бутирський А. А., Захарченко А. М., Бобкова А. Г. Особливості банкрутства боржників, щодо яких застосовано санкції. *Право та державне управління*. 2024 № 4. С. 303.

Окремою проблемою є реалізація майна банкрута, яке залишилося на непідконтрольній Україні території. Така реалізація стає неможливою або практично неможливою через відсутність можливості провести інвентаризацію та визначити наявність майна, його стан та початкову вартість, відсутність ринку, у зв'язку з невпевненістю в тому, що це майно після купівлі не буде знищене, зруйноване чи придбане за безцінь. У свою чергу, наявність активів боржника на цих територіях унеможливорює закриття провадження у справі про банкрутство та завершення ліквідаційної процедури.

Експерти з цього приводу вказують, що за таких обставин провадження у справі про банкрутство зводиться лише до систематичного відкладення господарськими судами судових засідань, що, як наслідок, призводить до затягування розгляду справ на невизначений строк, що жодним чином не сприяє досягненню мети запровадження ліквідаційної процедури до боржника, спрямованої на повне або часткове задоволення вимог кредиторів, та завершенню процедури банкрутства. Арбітражний керуючий, у свою чергу, з об'єктивних та незалежних від нього обставин, також позбавлений можливості належним чином виконувати свої повноваження у справі про банкрутство, у зв'язку з чим перебуває під постійним ризиком бути притягнутим до дисциплінарної відповідальності. Для вирішення цієї проблеми експерти вважають за доцільне у такій категорії справ запропонувати зупинення провадження у справі про банкрутство³².

У цьому контексті слушною видається пропозиція О. Ярмоленка, який пропонує: якщо доступ до такого майна відсутній, то ліквідатор, на думку вченого, може подати ліквідаційний баланс банкрута, в якому окремо вказати про згадане майно. У свою чергу, суд, отримавши такий ліквідаційний баланс, вправі закрити провадження у справі про банкрутство, а після деокупації нашої території, у випадку фактичної наявності майна банкрута, провадження у справі про банкрутство підлягає поновленню на підставі абз. 2 ч. 3 ст. 65 КУзПБ, яка передбачає, що виявлення після закриття провадження у справі про банкрутство майна банкрута, достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі, є підставою для поновлення господарським судом провадження у справі за клопотанням учасника справи³³.

Знищене та пошкоджене майно боржника

Внаслідок активних бойових дій, які ведуться на території України, чимало боржників зіштовхнулися з проблемою пошкодження або знищення їх майна. При цьому таке майно може знаходитися як на території, де ведуться активні бойові дії і яка тимчасово є непідконтрольною Україні, так і у регіонах, які є відносно спокійними, але все одно зазнали ракетних ударів та руйнувань. У цьому контексті виникають питання щодо вартості такого пошкодженого або знищеного майна для його оцінки у межах справи про неплатоспроможність. Так, навіть якщо таке майно знаходиться на підконтрольній Україні території і є реальна можливість його оцінити станом на день проведення інвентаризації, то як бути з майбутнім відшкодуванням вартості такого майна його власнику, яке невідомо коли відбудеться?

Зокрема, 17 березня 2023 року Президент України підписав Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», який визначає правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації з дня набрання чинності Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». Цей Закон спрямований на забезпечення компенсації майна, яке пошкоджене та/або знищене з 24 лютого 2022 року. Така компенсація буде надаватися шляхом:

- надання грошової компенсації вартості пошкодженого та/або знищеного майна;

³² В Мініюсті назвали найбільш актуальні на даний час проблеми у сфері банкрутства. *Портал BorgExpert*. 10.02.2023. URL: <https://borgexpert.com/news/v-miniusti-nazvaly-najbilsh-aktualni-na-danyj-chas-problemy-u-sferi-bankrutstva> (дата звернення: 10.03.2023).

³³ Ярмоленко О. С. Проблеми захисту прав кредиторів у справах про банкрутство боржників, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. *Економіка та право*. 2025. № 1 С. 48.

- фінансування нового будівництва;
- фінансування виконання будівельних робіт з відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку.

Проте у цьому Законі не передбачено строків, протягом яких буде надана компенсація, адже передбачити їх на сьогоднішній день дуже складно через багато чинників, головним з яких залишається війна. В той же час, у законі зазначено, що щорічно в державному бюджеті будуть передбачатися видатки для здійснення заходів з виплати компенсації власникам зруйнованого та/або знищеного майна. Тому, яким чином враховувати право боржника на таку компенсацію у майбутньому, поки що незрозуміло, але у випадку ігнорування такого права на компенсацію у боржника, це буде порушенням інтересів кредиторів. Може виникнути ситуація, коли на момент розгляду справи про неплатоспроможність майно боржника знищено, не обліковується як актив боржника, і не реалізується у процедурі погашення боргів, а у майбутньому, після визнання боржника банкрутом і прощення боргів, боржник отримає замість такого пошкодженого майна нове майно, яке по факту є не новопридбаним майном, а компенсацією за знищене майно.

Іноземні активи боржника

Проблемою може стати також виявлення та звернення стягнення на майно українських громадян, яке знаходиться за кордоном. Так, багато українських громадян виїхали за кордон, розпочали там працювати і отримувати доходи, а в Україні ініціюють процедуру банкрутства. При цьому ефективних механізмів отримати господарському суду чи арбітражному керуючому інформацію про таке майно за кордоном в КУЗПБ не передбачено. У результаті цього господарському суду доводиться в основному вірити «на слово» боржнику, який стверджує чи заперечує наявність у нього доходів та майна за кордоном.

Таким чином, неврахування у КУЗПБ особливостей правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб та їх майна негативно відображається на ефективності застосування процедур банкрутства до таких осіб. У зв'язку з цим, доцільним видається внесення змін до КУЗПБ в частині особливостей застосування процедур банкрутства до окремих категорій фізичних осіб, зокрема: внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, підсанкційних осіб та осіб, які перебувають за кордоном. Також правового врегулювання вимагають питання знищеного та пошкодженого майна боржника, майна боржника, що знаходиться на непідконтрольній Україні території, майна боржника за кордоном та майна, вилученого для військових потреб.

3. ОБУМОВЛЕНІ ВІЙНОЮ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА СУДОВІ ПРОЦЕДУРИ У СПРАВАХ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ

3.1. Звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження

Підсудність справ

Відповідно до ч.1 ст. 8 Кодексу України з процедур банкрутства, справи про банкрутство розглядаються господарськими судами за місцезнаходженням боржника – юридичної особи, фізичної особи або фізичної особи – підприємця.

При цьому, у випадку конкуренції місця реєстрації проживання особи та реєстрації місця фактичного перебування, перевага надається місцю фактичного перебування особи, якщо мова йде про внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» адресою покинутого місця проживання внутрішньо переміщеної особи в розумінні цього Закону визнається адреса місця проживання особи на момент виникнення обставин, зазначених у частині першій цієї статті.

Так, наприклад, Господарський суд Чернігівської області, враховуючи те, що заявник у справі про неплатоспроможність фізичної особи є внутрішньо переміщеною особою, що підтверджується довідкою, та яка проживає на території м. Чернівці, дійшов висновку про передачу матеріалів справи № 927/1126/22 до Господарського суду Чернівецької області за виключною підсудністю³⁴.

Аналогічно справи про неплатоспроможність фізичних осіб передавались за підсудністю: з Господарського суду Одеської області до Господарського суду Чернівецької області³⁵, з Господарського суду Одеської області до Господарського суду міста Києва³⁶, з Господарського суду Луганської області до Господарського суду Хмельницької області³⁷,

Проте, існує проблема у випадку, коли особа знаходиться поза межами України. У такому разі розгляд справи за фактичним місцезнаходженням боржника – фізичної особи буде неможливим через неможливість поширення норм законодавства про банкрутство на територію інших держав. У такому випадку, на нашу думку, доречним буде розглядати справу про банкрутство за місцем реєстрації боржника – фізичної особи.

Вимоги до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність

Першим етапом справи про неплатоспроможність фізичної особи є подання боржником заяви про відкриття провадження. Цей етап є обов'язковим, тому що за відсутності заяви боржника справа про неплатоспроможність фізичної особи не може існувати.

Для того, щоб фізичній особі ініціювати справу про власне банкрутство, такому боржнику слід подати до господарського суду заяву, вимоги до змісту якої встановлені у ч. 2 ст. 116 КУзПБ (найменування господарського суду, до якого подається заява; анкетні відомості боржника; виклад обставин, що стали підставою для звернення до суду та перелік додатків). Сам перелік додатків наведено у ч. 3 ст. 116 КУзПБ. Але у п. 14 цієї частини вказано «інші документи, що підтверджують наявність підстав, визначених статтею 115 цього Кодексу». А які це саме документи – визначати боржнику і господарському суду, який вирішуватиме питання про прийняття такої заяви до розгляду³⁸.

Зокрема, непоодинокими є випадки залишення заяв про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність без руху саме на тій підставі, що немає цих «інших» документів. Деякі суди залишають заяви без руху на підставі відсутності в них підтвердження заявника щодо неподання іншого позову (позовів) до цього самого боржника з тим самим предметом та з тих самих підстав, як це передбачено для позовних заяв в ГПК України, хоча цього і не вимагає спеціальний акт – КУзПБ.

В умовах воєнного стану боржникам дедалі складніше збирати відповідні документи, які необхідно подати в якості додатків до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Найчастіше у боржників виникають труднощі у поданні таких документів, як:

- трудова книжка;

34 Ухвала Господарського суду Чернігівської області від 16 грудня 2022 року у справі № 927/1126/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107904482> (дата звернення: 27.02.2023).

35 Ухвала Господарського суду Одеської області від 31 жовтня 2022 року у справі № 916/2644/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107077446#> (дата звернення: 27.02.2023).

36 Ухвала Господарського суду Одеської області від 28 лютого 2023 року у справі № 916/722/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109271970> (дата звернення: 27.02.2023).

37 Ухвала Господарського суду Луганської області від 06 січня 2025 року у справі № 913/576/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124229434> (дата звернення: 20.04.2025).

38 Бутирська І. Банкрутство фізичних осіб: деякі проблеми правового регулювання процедури. Портал «BORG.EXPERT», 16.04.2021. URL: <https://borgexpert.com/news/bankrutstvo-fizichnykh-osib-deaki-problemy-pravovoho-rehulivannia-protsedury> (дата звернення: 12.03.2023).

- договори, на підставі яких виникла заборгованість;
- копії документів, що підтверджують право власності боржника на майно.

Щодо **трудової книжки**. Ті боржники, які були вимушені покинути місце свого проживання, або місце роботи яких залишилось на непідконтрольній території, часто посилаються у своїх заявах на втрату трудової книжки, що не завжди розцінюється господарськими судами на користь заявників.

Так, наприклад, до Господарського суду Київської області звернувся боржник із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність в порядку, передбаченому Книгою 4 КУЗ-ПБ. Ухвалою Господарського суду Київської області від 02 січня 2023 року заяву про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність залишено без руху з підстав невідповідності її вимогам КУЗПБ, у тому числі через відсутність у додатках до заяви копії трудової книжки боржника. При цьому, заявник зазначив, що трудова книжка у нього відсутня, оскільки втрачена.

Повертаючи заяву боржника без розгляду, суд звернув увагу, що ст. 48 Кодексу Законів про працю в Україні визначено, що облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у порядку, визначеному Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». На вимогу працівника, який вперше приймається на роботу, трудова книжка оформляється роботодавцем в обов'язковому порядку не пізніше п'яти днів після прийняття на роботу. Роботодавець на вимогу працівника зобов'язаний вносити до трудової книжки, що зберігається у працівника, записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення, заохочення та нагороди за успіхи в роботі.

Однак, відповідно до прикінцевих та перехідних положень зазначено вище Закону, включення Пенсійним фондом України до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування відсутніх відомостей про трудову діяльність працівників здійснюється протягом п'яти років з дня набрання чинності цим Законом. Тобто, на даний час дія перехідного періоду продовжується і, відповідно, трудові книжки працівників продовжують зберігатись на підприємствах, установах і організаціях. Залишається чинною Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників, затверджена наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 № 58 (далі Порядок). Питання відновлення втраченої трудової книжки регулюється розділом 5 Порядку.

Відповідно до п. 5.1 Порядку особа, яка загубила трудову книжку (вкладиш до неї), зобов'язана негайно заявити про це власнику або уповноваженому ним органу за місцем останньої роботи. Не пізніше 15 днів після заяви, а у разі ускладнення в інші строки власник або уповноважений ним орган видає працівнику іншу трудову книжку або вкладиш до неї (нових зразків) з написом «Дублікат» в правому верхньому кутку першої сторінки.

Отже, з вищезазначеного вбачається, що на даний час у разі втрати трудової книжки особа може отримати та надати суду або електронну трудову книжку або дублікат втраченої паперової трудової книжки. При цьому, суд зазначає, що додавання до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність копії трудової книжки боржника, у разі його працевлаштування та наявності трудового стажу, є обов'язковою вимогою відповідно до ч. 3 ст. 116 Кодексу України з процедур банкрутства³⁹.

Однак як бути тим боржникам, роботодавець яких залишився на непідконтрольній Україні території? Вбачається, що для таких осіб буде практично неможливо відновити трудову книжку, а, отже, – і отримати доступ до процедур банкрутства. **У зв'язку з цим пропонуємо передбачити у КУЗПБ можливість неподання трудової книжки у випадку її втрати.**

Також чимало проблем виникає у боржників із поданням копій **договорів, на підставі яких виникла заборгованість**. Причини, з яких боржники не мають можливості подати оригінали таких договорів, можуть бути різними: або більшість документів залишилася на непідконтрольній Україні тери-

³⁹ Ухвала Господарського суду Київської області від 20 лютого 2023 року у справі № 911/2777/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/109071339> (дата звернення: 05.03.2023).

торії, або боржник сам перебуває за кордоном, або боржник оформив кредит онлайн і не може отримати оригінал фактично укладеного ним договору. У таких випадках все більшого поширення набули випадки надання боржниками кредитного звіту ТОВ «Українське бюро кредитних історій», але більшість судів дотримується позиції, що такий звіт не може бути належним доказом розміру заборгованості.

Так, наприклад, в ухвалі Господарського суду Хмельницької області від 23 січня 2023 року у справі № 924/884/22 суд вказав, що кредитний звіт не є достатнім доказом для підтвердження та доведення обставин неплатоспроможності боржника чи її загрози, оскільки такий звіт в сукупності із іншими долученими доказами (заява про надання послуги «Швидка готівка» від 14 грудня 2021 року, паспорт споживчого кредиту «Швидка готівка» та таблиця обчислення загальної вартості кредиту для споживачів та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит) хоч і є належним доказом наявності кредитних відносин боржника з кредитором АТ «Акцент-Банк», однак може містити неповну чи недостовірну інформацію про розмір та структуру заборгованості боржника, в тому числі за основним зобов'язанням⁴⁰.

В іншій справі, в ухвалі про залишення заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність без руху, Господарський суд Миколаївської області встановив, що у своїй заяві боржник зазначає, що він має прострочені зобов'язання перед 12 фінансовими установами на загальну суму 430227,95 грн. На підтвердження зазначеного боргу заявник надає витяг (звіт) з Українського бюро кредитних історій та взагалі не додає відомості (договори, довідки про розмір боргу та інше) щодо указаних грошових зобов'язань. Однак, надана заявником роздруківка з сайту Українського бюро кредитних історій може бути належним, допустимим та достатнім доказом, що підтверджує обставини про суми грошових вимог кредиторів (заборгованості за основним зобов'язанням та суми неустойки (штрафу, пені) окремо), підстави виникнення зобов'язань, а також строку їх виконання згідно із договором лише в сукупності з іншими первинними документами.

За результатом указаних доказів неможливо здійснити аналіз відомостей та документів для досягнення мети підготовчого засідання, а саме підтвердження наявності кредитних зобов'язань та простроченої заборгованості, що утворилась у заявника перед кредиторами внаслідок порушення останнім своїх зобов'язань, розмір яких, згідно тверджень заявника становить суму 430227,95 грн. Таким чином, боржником до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність не додано належних доказів (судових рішень, договорів, квитанцій, банківських виписок тощо), що підтверджують суми грошових вимог кредиторів (заборгованості за основним зобов'язанням та суми неустойки (штрафу, пені)), підстав виникнення зобов'язань, а також строку їх виконання згідно із законом або договором, що унеможлиблює встановлення наявності ознак неплатоспроможності та її загрози. Слід зауважити, що заявником взагалі не проведено досудової роботи щодо з'ясування розміру боргу та отримання первинних документів, при цьому відомості, які можуть бути отримані мають істотне значення для встановлення наявності та розміру заборгованості боржника перед кредиторами⁴¹.

Зазначеного висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 917/1604/21 (постанова від 16 листопада 2022 року), вказавши:

«Отже, подання боржником при зверненні до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність лише кредитного звіту, однак без додавання інших документів (які стали підставою виникнення грошового зобов'язання у розумінні статті 1 КУзПБ) для належного підтвердження розміру заборгованості цього боржника (в тому числі за основним зобов'язанням), підстав виникнення зобов'язань та строків їх виконання, є недостатнім для доведення відповідних обставин та, як наслідок, встановлення судом наявності підстав для відкриття провадження у такій справі»⁴².

40 Ухвала Господарського суду Хмельницької області від 23 січня 2023 року у справі № 924/884/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108652968> (дата звернення: 12.02.2023).

41 Ухвала Господарського суду Миколаївської області від 28 жовтня 2024 року у справі № 915/1298/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/122593977> (дата звернення: 12.03.2025).

42 Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16 листопада 2022 року у справі № 917/1604/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107552445> (дата звернення: 12.02.2023).

Проблема подання копій документів, що підтверджують право власності боржника на майно, обумовлена тим, що такі документи можуть бути знищені внаслідок бойових дій, або ж особа могла терміново покинути свою домівку, не забравши необхідних документів, тощо. Вирішення даної проблеми полягає у наданні пільгових умов для осіб, які проживали на території, де велися або ведуться бойові дії, для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Зокрема, такі пільгові умови для зазначених категорій осіб можуть полягати у відсутності формалізму при відкритті провадження у справі про неплатоспроможність. Так, згадану особу має бути звільнено від подання доказів, які в неї відсутні у результаті бойових дій. При цьому достатнім має бути лише зазначення у заяві про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність про те, що необхідні документи відсутні внаслідок бойових дій.

Окрема проблема – це **заповнення декларації боржника**. А точніше – чотирьох декларацій за три роки, що передували зверненню до суду та за рік, в якому боржник звертається до суду із заявою. У цих деклараціях повинна бути наведена детальна інформація щодо всіх членів сім'ї боржника. При цьому інформація про таких членів сім'ї зазначається незалежно від того, чи проживають вони разом із боржником. Природньо, що рідко коли абсолютно всі члени сім'ї боржника погодяться надати боржнику та господарському суду всю необхідну інформацію щодо себе (номери рахунків у банках, доходи, майно тощо). На такий випадок законодавець передбачив, що боржник за розділами декларації зазначає всю інформацію про членів сім'ї, яка йому відома та яку він може отримати з офіційних джерел (правовстановлювальні документи, відповідні державні реєстри). Якщо член сім'ї не надав боржнику інформацію і така інформація не може бути отримана ним з офіційних джерел, у відповідному рядку декларації зазначається «Член сім'ї не надав інформацію».

Поряд з цим, на практиці деякі суди вимагають у боржника ще й надати докази звернення до відповідних офіційних джерел щодо отримання інформації про членів її сім'ї, яка необхідна була для заповнення розділу II та III декларацій про майновий стан боржника у справі про неплатоспроможність^{43 44 45}.

Що це за докази мають бути – не зрозуміло, і до яких саме офіційних джерел боржнику слід звертатися – також. Напевно, мова йде про податкові органи, банківські установи тощо. Але всі ці органи можуть надати інформацію заявнику тільки щодо нього особисто, тому факт звернення до таких органів залишиться простою формальністю. Адже відповідно до законодавства жоден з таких органів не має право розголошувати інформацію, що становить таємницю, яка охороняється законом, інакше, як на підставі рішення суду. Також це можуть бути докази направлення боржником листів до своїх родичів з проханням надати відповідну інформацію.

3.2. Особливості розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану

Розгляд справ про неплатоспроможність фізичних осіб у період воєнного стану характеризується водночас як загальними особливостями, які характерні для розгляду судових справ у період воєнного стану, так і специфічними особливостями, які притаманні тільки для справ про неплатоспроможність фізичних осіб.

Так, до загальних особливостей розгляду судових справ у період воєнного часу можна віднести:

- збільшена тривалість судового розгляду;
- збільшення частки судових справ, які розглядаються у режимі відеоконференції;
- розширення переліку джерел доказування у справі.

43 Ухвала Господарського суду міста Києва від 03 листопада 2022 року у справі № 910/19053/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107099839> (дата звернення: 02.03.2023).

44 Ухвала Господарського суду міста Києва від 06 лютого 2024 року у справі № 910/1274/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/116794099> (дата звернення: 02.03.2025).

45 Ухвала Господарського суду міста Києва від 03 лютого 2025 року у справі № 911/6/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/124860277> (дата звернення: 02.03.2025).

Збільшення тривалості розгляду справ про банкрутство обумовлена багатьма об'єктивними чинниками, зокрема це: повітряні тривоги, через які доводиться відкладати судові засідання; відсутність електропостачання у приміщенні суду; неможливість прибути у судове засідання особисто через відсутність сполучення між містами, дію комендантської години тощо; відсутність відділень поштового зв'язку на певних територіях та інше.

З цього приводу Східний апеляційний господарський суд у постанові від 16 січня 2023 року у справі № 922/1707/22 вказав:

«Відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється.

При цьому, згідно Рекомендацій, прийнятих Радою суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану, при визначенні умов роботи суду у воєнний час, рекомендовано керуватися реальною поточною обстановкою, що склалася в регіоні. У випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ.

На підставі вищевикладеного, у зв'язку із введенням та продовженням в Україні воєнного стану, враховуючи поточну обстановку, що склалася в місті Харкові, суд апеляційної інстанції був вимушений вийти за межі строку розгляду апеляційної скарги, встановленого ч.1 ст. 273 ГПК України»⁴⁶.

З моменту введення в Україні воєнного стану значно збільшилась частка судових справ, які розглядаються у режимі відеоконференції. При цьому суди стали більш лояльно ставитись до питання проведення відеоконференції, що вбачається з наступного.

Згідно ч.ч. 1-2 ст. 197 ГПК України учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.

Основними причинами відмови у проведенні відеоконференції у довоєнний час було:

- 1) заява про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду була подана пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання;
- 2) не надано доказів направлення копії згаданої заяви учасникам справи.

Останнім часом суди, враховуючи наявність воєнного стану в Україні, уникають надмірного формалізму при вирішенні питання щодо проведення судового засідання в режимі відеоконференції. Зокрема, пропуск згаданого п'ятиденного строку у переважній більшості не є підставою для відмови у задоволенні поданої заяви, а належним доказом направлення відповідної заяви є її надсилання на електронну пошту учасників справи.

Наприклад, 26 вересня 2022 року арбітражний керуючий звернувся до Господарського суду Тернопільської області із клопотанням, згідно якого просив забезпечити проведення судового засідання 29 вересня 2022 року у справі № 921/263/22 в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, відповідно до статті 197 ГПК України. Враховуючи необхідність забезпечення права на доступ до правосуддя, рівність учасників процесу перед законом і судом, з метою забезпечення своєчасного розгляду справи, суд прийшов до висновку задовольнити клопотання заявника та провести судове засідання в режимі відеоконференції, з урахуванням технічних можливостей у суді, з вико-

46 Постанова Східного апеляційного господарського суду від 16 січня 2023 року у справі № 922/1707/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108550834> (дата звернення: 12.02.2023).

Виникли і нові джерела, які учасники справи та навіть суд використовують в якості доказів для підтвердження тих чи інших обставин, зокрема для відкладення судового засідання. Так, це можуть бути навіть повідомлення у Telegram-каналах.

Так, Господарський суд Сумської області в ухвалі від 20 січня 2023 року у справі № 920/1066/22 вказав таке: «Через загрозу безпеці учасників справи, у зв'язку з тим, що з 10:17 до 11:51 у Сумській області була оголошена повітряна тривога (повідомлення Telegram каналу, що інформує про повітряну тривогу «Тривога. Сумська область»), судові засідання у справі 19.01.2023 не відбулось»⁴⁸.

Господарський суд Харківської області в ухвалі від 28 лютого 2025 року зазначив наступне: «Ухвалою від 05 лютого 2025 року суд прийняв заяву К. про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність до розгляду, підготовче засідання по справі призначив на 26 лютого 2025 року о(б) 12:30 год. 29 травня 2024 року наказом голови Господарського суду Харківської області № 52 «Про недопустимість ігнорування сигналів повітряної тривоги та інших сповіщень про небезпеку» рекомендовано працівникам Господарському суду Харківської області використовувати мобільний застосунок «ПОВІТРЯНА ТРИВОГА» та відслідковувати сигнали повітряної тривоги, а також інші сповіщення про небезпеку, які надходять від органів управління цивільного захисту та реагувати на відповідні повідомлення з метою мінімізації загрози для життя та здоров'я. 26 лютого 2025 року у 11:04 по Харківській області була оголошена повітряна тривога, яка тривала до 11:24 год., потім о 12:10 знову була оголошена повітряна тривога, яка тривала до 12:58 год. Враховуючи ймовірність масових обстрілів та ракетної атаки, з метою убезпечення від ризику життя та здоров'я людей, зокрема, учасників справи та працівників суду, судові засідання, призначене на 12:30 годину 26 лютого 2024 року не відбулось. Враховуючи вищенаведені обставини, суд вважає за необхідне призначити справу до розгляду в підготовчому судовому засіданні на 19 березня 2025 року»⁴⁹.

Підготовче засідання у справі про неплатоспроможність

Деякі суди проводять підготовчі засідання взагалі без представників сторін⁵⁰. А на думку інших судів, особиста участь заявника є обов'язковою. Так, Північний апеляційний господарський суд у постанові від 14 лютого 2023 року у справі №911/1181/22 вказав, що оскільки у процедурі неплатоспроможності правосуб'єктність боржника стає обмеженою, суд зобов'язаний встановити особу боржника, щодо якого в подальшому будуть накладені певні передбачені КУЗПБ обмеження. Тобто, на переконання колегиї суддів, особиста явка боржника у судові засідання для з'ясування його особи та наміру, що останній дійсно бажає застосування до нього передбачених законодавством обмежень у процедурі неплатоспроможності, є обов'язковою. Задля уникнення зловживання іншими особами (наприклад, колекторними організаціями) та виникнення у боржника обмеження правосуб'єктності, суд має впевнитися, що саме ця особа бажає прийняти участь у справі про неплатоспроможність⁵¹. Аналогічну позицію займають Господарський суд Запорізької області⁵², Господарський суд Закарпатської області⁵³, Господарський суд Харківської області⁵⁴ тощо.

Така позиція судів суттєво ускладнює розгляд справи про неплатоспроможність боржника – фізич-

47 Ухвала Господарського суду Тернопільської області від 27 вересня 2022 року у справі № 921/263/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106450882> (дата звернення: 12.03.2023).

48 Ухвала Господарського суду Сумської області від 20 січня 2023 року у справі № 920/1066/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108515469> (дата звернення: 12.02.2023).

49 Ухвала Господарського суду Харківської області від 28 лютого 2025 року у справі № 922/130/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/125495673> (дата звернення: 12.03.2025).

50 Див. наприклад ухвалу Господарського суду Рівненської області від 07 лютого 2023 року у справі № 918/1071/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108848143> (дата звернення: 23.02.2023); ухвалу Господарського суду Рівненської області від 08 квітня 2025 року у справі № 918/235/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/126466405> (дата звернення: 23.04.2025).

51 Постанова Північного апеляційного господарського суду від 14 лютого 2023 року у справі № 911/1181/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/109098024> (дата звернення: 27.02.2023).

52 Ухвала Господарського суду Запорізької області від 29 січня 2025 року у справі № 907/919/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/124896104> (дата звернення: 12.03.2025).

53 Ухвала Господарського суду Закарпатської області від 07 листопада 2024 року у справі № 907/696/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/123080299> (дата звернення: 12.03.2025).

54 Ухвала Господарського суду Харківської області від 18 березня 2025 року у справі № 922/438/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/125910251> (дата звернення: 23.03.2025).

ної особи, оскільки останній нерідко знаходиться поза межами України, або він може бути мобілізований і фізично не може прийняти участь у справі.

Строки у справі про неплатоспроможність

КУЗПБ детально визначає строки вчинення окремих дій у процедурі банкрутства, а саме: дату попереднього засідання суду, яке має відбутися не пізніше 70 календарних днів, а в разі великої кількості кредиторів – не пізніше трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду; строк проведення розпорядником майна інвентаризації майна боржника, який не може перевищувати двох місяців, а в разі значного обсягу майна – трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду; конкурсні кредитори за вимогами, що виникли до дня відкриття провадження у справі про банкрутство, зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство тощо.

У період воєнного стану подекуди відбувається порушення процесуальних строків. При цьому слід зазначити, що не всі порушення процесуальних строків призводять до негативних наслідків для учасників справи.

Так, ч.ч. 2-3 ст. 122 КУЗПБ передбачають, що попереднє засідання суду проводиться не пізніше 60 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, керуючий реструктуризацією не пізніше ніж за 10 днів до дня попереднього засідання суду зобов'язаний направити суду, кредиторам та боржнику звіт про результати перевірки декларації боржника. Звісно, що пропуск цих строків не матиме негативних наслідків для учасників справи.

Крім того, згідно абз. 5 п. 1-6 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ, у період дії воєнного стану господарський суд за клопотанням комітету кредиторів, кредитора, арбітражного керуючого чи з власної ініціативи може продовжити строки проведення попереднього засідання суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Наприклад, ухвалою Господарського суду Харківської області від 20 січня 2025 року у справі № 922/2150/24 встановлено таке. Ухвалою Господарського суду Харківської області від 25 листопада 2024 року відкрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Попереднє засідання господарського суду призначено на 20 січня 2025 року. На адресу господарського суду після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про визнання неплатоспроможним надійшли заяви з кредиторськими вимогами від 13 грудня 2024 року та від 23 грудня 2024 року. Оскільки на момент надходження заяв з грошовими вимогами до боржника, суддя П. знаходився у відпустці, питання про її прийняття до розгляду було вирішено лише 20 січня 2025 року, тобто в день проведення попереднього засідання. Суд зазначив, що поняття розумного строку не має чіткого визначення, проте розумним слід вважати строк, який необхідний для вирішення справи відповідно до вимог матеріального та процесуального законів. З метою забезпечення реалізації учасниками справи прав, передбачених ст. 42 ГПК України, розгляду боржником і арбітражним керуючим поданих заяв про грошові вимоги до боржника, суд ухвалив продовжити строки проведення попереднього засідання суду у справі №922/2150/24 до 24 лютого 2025 року та відкласти попереднє засідання у справі на 24 лютого 2025 року⁵⁵.

Проте, існують інші строки. Зокрема, подання кредиторами грошових вимог до боржника та їх розгляд керуючим реструктуризацією здійснюються в порядку, визначеному КУЗПБ для юридичних осіб (тридцятиденний строк).

Важливим елементом справи про банкрутство є правова визначеність щодо розміру заборгованості боржника та складу кредиторів, завдяки чому процедура банкрутства є логічно вибудованою та передбачуваною. Такий результат досягається завдяки застосуванню у процедурі банкрутства

55 Ухвала Господарського суду Харківської області від 20 січня 2025 року у справі № 922/2150/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/124560180> (дата звернення: 23.03.2025).

присікального строку. Так, згідно ч. 1 ст. 45 КУзПБ, конкурсні кредитори за вимогами, що виникли до дня відкриття провадження у справі про банкрутство, зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство. Відповідно ж до абз. 3 ч. 4 ст. 45 КУзПБ кредитори, вимоги яких заявлені після завершення строку, визначеного частиною першою цієї статті, є конкурсними, однак не мають права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів.

Отже, незаявлення кредитором своїх вимог до боржника у тридцятиденний строк з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство позбавляє таких кредиторів права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів. Згаданий строк є присікальним та поновленню не підлягає. На думку Л. Грабован, «... норма про позбавлення права вимоги (погашення вимоги) кредиторів не узгоджується із завданням конкурсного процесу на цій стадії, яке полягає у виявленні кредиторів та формуванні пасиву, встановленні на підставі співвідношення пасиву й активу боржника факту його неплатоспроможності, після чого – визнання боржника банкрутом та проведення ліквідаційної процедури для задоволення вимог кредиторів у встановлені строки»⁵⁶.

На жаль, воєнний стан вплинув суттєво і на роботу пошти. Так, після початку повномасштабного вторгнення агресора пошта або не працювала взагалі, або працювала з перебоями, що впливало на розгляд кредиторських вимог.

Характерним є наступний приклад із судової практики. У справі № 926/701-6/22 кредитори заперечували проти заявлених вимог іншого кредитора, які доставлялися засобами поштового зв'язку 34 дні. У своїх запереченнях кредитори вказували, що на їх думку, щодо дати подання заяви – 03 травня 2022 року, заявник вводить суд в оману стосовно дати надсилання цієї заяви поштою до суду, оскільки дата календарного штампеля відрізняється від дати надходження заяви до Господарського суду Чернівецької області на 34 дні. Проте суд встановив, що відбиток календарного штампеля на конверті є належним доказом і підтверджує своєчасність заявлення вимог останнього, тому суд визнав такі кредиторські вимоги⁵⁷.

Як зазначено вище, строк подання до господарського суду кредиторських вимог до боржника прийнято вважати таким, що не підлягає поновленню (присікальний строк). Проте, зважаючи на воєнний стан, певний час була судово практика, коли суди поновлювали навіть цей строк.

Наприклад, Господарський суд Харківської області ухвалою від 28 червня 2022 року у справі № 922/146/22 задовольнив заяву кредитора про поновлення строку на подачу до суду заяви з вимогами до боржника у справі про неплатоспроможність (строк сплив 09 березня 2022 року, а кредитор звернувся до суду 24 червня 2022 року)⁵⁸.

Аналогічно Господарський суд Харківської області поновив кредитору 30-денний строк для подання заяви з грошовими вимогами до боржника у справі № 922/5178/21 (строк сплив у березні 2022 року, кредитор подав заяву до суду 30 серпня 2022 року)⁵⁹, у справі № 922/5219/21 (з березня до серпня 2022 року)⁶⁰.

Господарський суд Запорізької області у справі № 908/3814/21 продовжив банку пропущений строк для заявлення конкурсних кредиторських вимог (пропуск строку становив близько місяця з березня по квітень 2022 року)⁶¹.

56 Грабован Л. Правовий статус кредиторів за Кодексом України з процедур банкрутства. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 10. С. 55.

57 Ухвала Господарського суду Чернівецької області від 01 серпня 2022 року у справі № 926/701-6/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: (дата звернення: 09.03.2023).

58 Ухвала Господарського суду Харківської області від 28 червня 2022 року у справі № 922/146/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: (дата звернення: 09.03.2023).

59 Ухвала Господарського суду Харківської області від 27 жовтня 2022 року у справі № 922/5178/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: (дата звернення: 09.03.2023).

60 Ухвала Господарського суду Харківської області від 15 серпня 2022 року у справі № 922/5219/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: (дата звернення: 09.03.2023).

61 Ухвала Господарського суду Запорізької області від 07 вересня 2022 року у справі № 908/3814/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106302873> (дата звернення: 12.03.2023).

При чому воєнний стан був причиною для поновлення строків звернення кредиторів з вимогами до боржника не лише в областях, де ведуться активні бойові дії, але і у більш спокійних регіонах країни.

Так, Господарський суд Вінницької області у справі № 902/500/22 встановив таке. 15 листопада 2022 року оприлюднено оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника-фізичної особи та встановлено строк подання заяв кредиторів з вимогами до боржника: протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі. Заява банку від 15 грудня 2022 року про визнання грошових вимог до боржника у цій справі, надійшла до суду 02 січня 2023 року (здана на відправку до органу поштового зв'язку – 28 грудня 2022 року), тобто з пропуском строку, визначеного ст. 45 КУзПБ, про що також наголошує арбітражний керуючий у повідомленні про результати розгляду у цієї заяви. Поряд з цим, 02 січня 2023 року від банку до суду надійшла заява про поновлення строку для подачі заяви про грошові вимоги до боржника у справі № 902/500/22. Вказана заява мотивована тим, що збройна агресія з боку російської федерації, яка розпочалася 24 лютого 2022 року і триває по теперішній час, а також запровадження на всій території України воєнного стану, на переконання Заявника, є поважною причиною для пропуску строку на подання заяви про грошові вимоги банку до боржника у справі про неплатоспроможність № 902/500/22. Також, причиною своєчасного неподання документів стали обмеження в технічній підготовці всіх документів за відсутності світлопостачання та постійного відключення електроенергії у зв'язку з ракетними обстрілами на території міст України, а також відсутності мережі Інтернет для належного оформлення та направлення документів засобами поштового зв'язку суду та сторонам по справі. Заяву банку про поновлення пропущеного строку було задоволено⁶².

Проте пізніше Верховний Суд, розглянувши зазначене питання, виснував, що норми ГПК України є загальними по відношенню до норм КУзПБ, які визначають особливості провадження у справах про банкрутство та є спеціальними й мають пріоритет у застосуванні при розгляді цих справ. Під час розгляду справ про банкрутство щодо вирішення питань, які виникають у цій справі, зокрема питання строку звернення конкурсних кредиторів до суду із заявами з вимогами до боржника та наслідків подання таких заяв після спливу такого строку, підлягають застосуванню положення КУзПБ, які є спеціальними стосовно норм ГПК України. Пропущений конкурсним кредитором визначений ч. 1 ст. 45 КУзПБ строк на заявлення грошових вимог до боржника не може бути поновлений судом незалежно від поважності причин його пропуску наведених заявником (постанова Верховного Суду від 19 січня 2023 року у справі № 902/207/22⁶³). Як наслідок – тепер позиція судів у питанні поновлення пропущеного строку для заявлення кредиторських вимог єдина – відмова, оскільки цей строк є присікальним і не підлягає поновленню за жодних обставин (наприклад, ухвала Господарського суду Харківської області від 02 квітня 2024 року у справі № 922/121/24⁶⁴).

Заборона виїзду боржника за кордон

Стаття 118 КУзПБ передбачає можливість застосування до неплатоспроможного боржника такого заходу забезпечення вимог кредиторів, як заборона виїзду боржника за кордон.

Наприклад, ухвалою Господарського суду Харківської області від 27 січня 2025 року відкрито провадження у справі про неплатоспроможність громадянки та, серед іншого, заборонено боржниці виїзд за кордон⁶⁵.

Проте в умовах воєнного стану постає питання про доречність застосування такого заходу: адже більшості чоловіків наразі і так заборонено виїжджати за кордон, а для жінок, які постійно прожи-

62 Ухвала Господарського суду Вінницької області від 15 лютого 2023 року у справі № 902/500/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109042861> (дата звернення: 12.03.2023).

63 Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 січня 2023 року у справі № 902/207/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108653162> (дата звернення: 12.03.2025).

64 Ухвала Господарського суду Харківської області від 02 квітня 2024 року у справі № 922/121/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118070179> (дата звернення: 12.03.2025).

65 Ухвала Господарського суду Харківської області від 27 січня 2025 року у справі № 922/4033/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124829012> (дата звернення: 12.03.2025).

вають на території, де ведуться активні бойові дії, виїзд за кордон може бути єдиною можливістю вивести себе та дітей у спокійне та безпечне місце. Крім того, який сенс забороняти виїжджати за кордон тим боржникам, які і так уже перебувають за кордоном?

Зупинення провадження у справі про неплатоспроможність

КУзПБ передбачає лише одну підставу для супинення провадження у справі про банкрутство – як вид судової допомоги при транскордонному банкрутстві. Так, п. 1 ч. 1 ст. 106 КУзПБ передбачає, що після визнання іноземної процедури банкрутства, крім випадків, передбачених цим Кодексом, для захисту активів боржника або інтересів кредиторів господарський суд на підставі заяви керуючого іноземною процедурою банкрутства може надати таку судову допомогу:

- 1) супинення провадження у справі про банкрутство або інші процесуальні дії щодо активів, прав, зобов'язань або відповідальності боржника, за умови, що вжито всіх необхідних заходів щодо гарантії задоволення інтересів кредиторів в Україні.

В усіх інших випадках, що б не сталося у процедурі банкрутства, супиняти справу не можна. Разом з тим, якщо звернутися до положень ГПК України, який є загальним актом по відношенню до КУзПБ, то п. 3 ч. 1 ст. 227 передбачає, що суд зобов'язаний супинити провадження у справі у випадку перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. Тому, теоретично, у випадку перебування боржника у справі про неплатоспроможність у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції, господарські суди могли би супиняти провадження у справі про неплатоспроможність на підставі п. 3 ч. 1 ст. 227 ГПК України. Тим паче, що ч. 17 ст. 39 КУзПБ визначає, що провадження у справі про банкрутство *юридичної особи* (виділено нами) не підлягає супиненню. Теоретично, щодо фізичних осіб прямої заборони КУзПБ не містить.

Враховуючи необхідність особистої участі боржника на певних етапах справи про неплатоспроможність, вбачається за необхідне передбачити на період воєнного стану право суду супиняти провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи у випадках перебування боржника у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. Адже проходження боржником військової служби може суттєво ускладнити процедуру неплатоспроможності, наприклад, проведення тієї ж інвентаризації, яка повинна відбуватися за особистої участі боржника. Тому у випадку введення процедури погашення боргів щодо боржника-військовослужбовця вбачається за доцільне також супиняти провадження у справі про неплатоспроможність такого боржника до моменту звільнення з військової служби, оскільки деякі етапи справи про неплатоспроможність вимагають особистої участі фізичної особи-боржника. Аналогічно пропонується супиняти провадження у випадку перебування боржника за кордоном.

Таким чином, до загальних особливостей розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб у період воєнного стану належать: збільшена тривалість судового розгляду; збільшення частки судових справ, які розглядаються у режимі відеоконференції; розширення переліку джерел доказування у справі. Специфічними особливостями розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб у період воєнного стану є: недоцільність застосування заборони боржнику виїзду за кордон; наявність обставин, які унеможливають здійснення провадження у справі про неплатоспроможність та вимагають супинення провадження у справі.

3.3. Проведення зборів кредиторів

Кредитори у справі про банкрутство можуть брати участь як особисто, так і через свої представницькі органи. До таких органів належать збори та комітет кредиторів. У справі про неплатоспро-

можність фізичної особи передбачено тільки збори кредиторів.

Через збори кредиторів останні мають можливість безпосередньо приймати участь у вирішенні важливих організаційних питань у справі про банкрутство. Об'єднуючись у збори кредиторів, останні створюють свій представницький орган, в якому беруть участь абсолютно всі кредитори по справі, незалежно від розміру їх вимог до боржника. Збори кредиторів слугують інструментом забезпечення прав кожного кредитора, оскільки дають можливість кожному кредитору «бути почутим» і висловити власну позицію стосовно майбутньої долі боржника. Але кожен кредитор все рівно зацікавлений тільки у задоволенні власних вимог. Крім того, великі кредитори у будь-якому разі отримують більший вплив на прийняття рішень зборів кредиторів у порівнянні з дрібними кредиторами.

Збори кредиторів відіграють важливу роль у конкурсному процесі, оскільки вони вирішують подальшу долю боржника. Збори кредиторів, таким чином, стають своєрідним органом управління боржника, який діє протягом усього провадження у справі про банкрутство.

Згідно ч. 1 ст. 123 КУЗПБ протягом трьох робочих днів після постановлення ухвали за результатами попереднього засідання господарського суду арбітражний керуючий згідно з цією ухвалою письмово повідомляє кредиторів про місце і час проведення зборів кредиторів та організовує їх проведення.

Проведення зборів кредиторів та голосування на них здійснюються в порядку, визначеному КУЗПБ для юридичних осіб (ч. 3 ст. 123 КУЗПБ). Так, абз. 4 ч. 3 ст. 48 КУЗПБ визначає, що збори кредиторів проводяться за місцезнаходженням боржника. Збори кредиторів мають право визначити інше місце проведення зборів.

Проте, проведення зборів за місцезнаходженням боржника у період дії воєнного стану є проблематичним у випадку, якщо боржник – фізична особа є внутрішньо переміщеною особою або взагалі знаходиться за межами України. Також проблематичним через наведені підстави є прийняття участі у зборах кредиторів боржником – фізичною особою. Проте, для кредиторів законодавець передбачив можливість заочної участі у зборах кредиторів.

Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 123 КУЗПБ кредитор має право проголосувати заочно в письмовій формі щодо кожного питання порядку денного зборів кредиторів. Якщо інший порядок заочного голосування не затверджено зборами кредиторів, кредитор, який голосує заочно, зобов'язаний надіслати результати свого голосування в письмовій формі на адресу арбітражного керуючого не менш як за п'ять днів до дати проведення зборів кредиторів. Результат голосування такого кредитора оголошується арбітражним керуючим іншим кредиторам на зборах кредиторів та враховується при визначенні результатів голосування щодо кожного питання порядку денного.

Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 13 липня 2023 року розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ доповнено пунктом 1-6 такого змісту:

«Установити, що тимчасово, під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування:

збори (комітет) кредиторів можуть проводитися у режимі відеоконференції, за умови дотримання вимог статті 48 цього Кодексу. У разі якщо учасник зборів (комітету) кредиторів не має кваліфікованого електронного підпису, підтвердження особи такого учасника здійснюється у порядку, встановленому Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». Носій відеозапису відеоконференції є обов'язковим додатком до протоколу зборів (комітету) кредиторів. Протокольне рішення зборів (комітету) кредиторів, проведених у режимі відеоконференції, підписується обраним кредиторами на відповідних зборах головуючим або за дорученням зборів (комітету) кредиторів арбітражним керуючим чи іншими кредиторами;

збори (комітет) кредиторів можуть проводитися шляхом опитування. Ініціатор опитування надсилає всім учасникам зборів (комітету) кредиторів запит з проектом рішення щодо запропонованого питання (питань). У такому запиті зазначаються адреса, на яку учасники опитування мають надіслати свою відповідь, та строк надання відповіді. Запит надсилається на адреси електронної пошти учасників зборів (комітету) кредиторів, зазначені в заявах з грошовими вимогами до боржника, або на офіційно повідомлену адресу. У разі відсутності в учасника опитування адреси електронної пошти запит надсилається поштовим відправленням. У такому разі строк проведення опитування має враховувати строки надходження поштової кореспонденції. У разі згоди із запропонованим рішенням учасник опитування підписує проект рішення та надсилає його ініціатору протягом 15 днів з дня отримання запиту. Згода учасника опитування з прийнятим рішенням має бути безумовною. Рішення учасника опитування, надіслане разом з документами, що підтверджують його повноваження, на електронну пошту ініціатора опитування, підписується з використанням кваліфікованого електронного підпису уповноваженої особи. Рішення учасника опитування, надіслане засобами поштового зв'язку, підписується особисто учасником опитування або його представником з наданням документів, що підтверджують повноваження представника. Відповіді, отримані після закінчення встановленого строку або такі, зміст яких не дає змоги встановити волевиявлення учасника опитування щодо порушеного питання, не враховуються під час підрахунку результатів голосування з такого питання. Ініціатор опитування зобов'язаний викласти прийняте рішення у письмовій формі, додати до нього копії відповідей усіх учасників опитування та надіслати всім учасникам зборів (комітету) кредиторів у порядку, встановленому для надсилання запитів, протягом 10 днів з дати завершення строку для прийняття ним відповідей від учасників зборів (комітету) кредиторів. Датою прийняття рішення вважається останній день строку, протягом якого учасники опитування мали надіслати свої відповіді ініціатору опитування».

Участь у зборах кредиторів, з одного боку, є правом кредитора, проте може тлумачитися судом і як обов'язок кредитора, за невиконання якого кредитором загрожує притягнення до відповідальності.

Так, цікавим у цьому аспекті є приклад з судової практики Господарського суду міста Києва. У провадженні суду перебуває справа про неплатоспроможність фізичної особи, провадження у якій відкрито у лютому 2024 року та введено процедуру реструктуризації боргів. Єдиним кредитором у справі є банк. Станом на 24 лютого 2025 року у матеріалах справи відсутні будь-які документи/пояснення/заперечення/рішення/пропозиції від банку, подані на виконання вимог ухвали попереднього засідання суду та на виконання обов'язків, покладених на кредитора КУЗПБ. Крім того, кредитор не забезпечив явку представника у судові засідання, яка була визнана ухвалою суду від 13 січня 2025 року обов'язковою, а також не подав до суду будь-яких заяв та клопотань стосовно причини неможливості забезпечення явки свого представника.

Проаналізувавши норми статей 48, 113 та 123 КУЗПБ, якими визначено коло прав та обов'язків зборів кредиторів (кредиторів, які мають право вирішального голосу на зборах кредиторів), а також дослідивши процесуальну поведінку кредитора, суд дійшов наступних висновків. По-перше, за умови не скликання арбітражним керуючим зборів кредиторів банк, будучи кредитором, який має право вирішального голосу на зборах кредиторів, не скористався своїм правом (ч. 3 ст. 48 КУЗПБ) скликати такі збори задля вирішення питань, визначених ст. 123 КУЗПБ. По-друге, будучи кредитором, який має право вирішального голосу на зборах кредиторів, банком не подано до суду взагалі будь-яких пояснень, заперечень, рішень та пропозицій на виконання вимог ухвали суду від 13 січня 2025 року. Кредитор не був позбавлений права подати скаргу на дії/бездіяльність керуючого реструктуризацією арбітражного керуючого. По-третє, банк не забезпечив явку представника у судові засідання, призначене на 24 лютого 2025 року, яка була визнана ухвалою суду від 13 січня 2025 року обов'язковою. При цьому, будь-яких заяв та клопотань стосовно причин неможливості забезпечити явку представника кредитором до суду не подано. Зазначена бездіяльність кредитора, який у даному випадку самоусунувся від виконання своїх повноважень та обрав поведінку «мовчазного спостерігача», призводить до порушення процесуальних строків, а саме: строку процедури реструктуризації боргів боржника, визначеного КУЗПБ, яка була введена ухвалою Господарського суду міста Києва від 26 лютого 2024 року та триває вже майже рік, наслідком чого є порушення прав та законних інтересів інших учасників справи та в цілому призводить до не досягнення мети КУЗПБ в частині процедур банкрутства фізичних осіб – відновлення платоспроможності боржника. Враховуючи таку поведінку кредитора, суд ухвалив застосувати до нього заходи процесуального примусу у вигляді штрафу у розмірі 6 056 грн. 00 коп.⁶⁶

66 Ухвала Господарського суду міста Києва від 24 лютого 2025 року у справі № 910/19870/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125872736> (дата звернення: 20.03.2025).

Оплата послуг

Питання оплати послуг арбітражного керуючого завжди стояло досить гостро. За виконання відповідних повноважень у справі про банкрутство арбітражний керуючий має право на грошову винагороду, під якою треба вважати виплату арбітражному керуючому (розпоряднику майна, керуючому санацією, ліквідатору) грошових сум заявником (кредитором (кредиторами) або боржником) відповідно до вимог закону або рішення заявника⁶⁷.

Спрямованість справи про банкрутство залежить від того, хто ініціює справу про банкрутство (кредитор або боржник). Переважна більшість справ про банкрутство юридичних осіб ініціюється кредиторами і використовується ними як один із механізмів погашення їхніх вимог до боржника, як альтернатива виконавчому провадженню⁶⁸. Провадження ж у справах про неплатоспроможність фізичних осіб відкриваються виключно за ініціативою боржника, який і повинен здійснити авансування винагороди арбітражного керуючого за перші три місяці його роботи.

Зі свого боку, арбітражний керуючий, як суб'єкт незалежної професійної діяльності, вправі вимагати від боржника належної оплати своєї роботи або ж перспективи отримання винагороди за рахунок коштів, одержаних від продажу майна боржника. Б. Поляков та Р. Поляков вказують, що конструкція КУЗПБ побудована таким чином, щоб заохочувати арбітражного керуючого до активної діяльності, спрямованої на повернення майна в конкурсну (ліквідаційну) масу, стягнення боргів з учасників і керівника боржника, на продаж майна, в тому числі заставного, за високими цінами і т.д.⁶⁹. Інакше кажучи, наразі законодавець намагається ніби змусити арбітражного керуючого працювати, адже саме від якості його праці залежатиме його винагорода – чим більше майна боржника, тим більше шансів на отримання винагороди та відшкодування затрат⁷⁰.

Разом з тим, майбутні боржники у справах про банкрутство (неплатоспроможність) постійно намагаються уникнути витрат на авансування винагороди арбітражного керуючого, укладаючи з останнім угоду про розстрочення оплати такої винагороди, тим паче що зміни, внесені до Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ, це дозволяють.

Так, відповідно до п. 1-6 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування:

«стосовно боржника справу про банкрутство (неплатоспроможність) може бути відкрито без здійснення авансування передбаченої цим Кодексом винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду. У такому разі до заяви про відкриття справи про банкрутство (неплатоспроможність) додається копія укладеної заявником угоди з обраним ним арбітражним керуючим про виконання арбітражним керуючим повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) до її закриття з виплатою на умовах, визначених цією угодою, винагороди в розмірі, що не має перевищувати розмір, встановлений цим Кодексом. Господарський суд, відкриваючи провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) відповідно до цього пункту, призначає розпорядником майна або керуючим реструктуризацією арбітражного керуючого, з яким заявником укладено угоду».

Наведені законодавчі положення спрямовані на забезпечення прав боржників, які опинилися у настільки скрутному матеріальному становищі, що не в змозі навіть одразу оплатити авансування винагороди арбітражному керуючому. Проте формулювання, які використовує законодавець,

67 Рябцева Я. Г. Правове регулювання оплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. Вісник господарського судочинства. 2013. № 1. С. 142.

68 Бутирський А. А., Ніколенко Л. М. Виплата винагороди арбітражному керуючому у справі про банкрутство: теоретичні і практичні проблеми. Економіка та право. 2021. № 2. С. 27.

69 Поляков Б., Поляков Р. Золоте теля, або Арбітражний керуючий – не раб кредиторів, а суб'єкт незалежної професійної діяльності за рахунок останніх. Закон і бізнес. № 17 (1471). 02.05–08.05.2020. URL: https://zib.com.ua/ua/print/142493-arbitrazhnyi_keruyuchiy_ne_rab_kreditoriv_a_subekt_nezalezh.html (дата звернення: 26.02.2023).

70 Поляков Р. Б. Порівняльно-правові аспекти регулювання процедури банкрутства в Німеччині та Україні: монографія. Чернівці: Технодруку, 2021. С. 82.

наштовхують на певні роздуми. Так, у згаданих положеннях мова йде про угоду з арбітражним керуючим про виконання арбітражним керуючим повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) до її закриття. Проте що робити у випадку, якщо такого арбітражного керуючого буде відсторонено від виконання ним повноважень розпорядника майна або керуючого реструктуризацією у майбутньому? Нового арбітражного керуючого доведеться обирати з числа тих, хто погоджується також працювати на умовах розстрочення винагороди. А це жодним чином не сприяє ефективності роботи та незалежності такого арбітражного керуючого. Ситуації, коли арбітражного керуючого, з яким укладено договір про оплату праці і розстрочення сплати винагороди, слід замінити на іншого арбітражного керуючого, уже виникають на практиці.

Так, наприклад, 25 травня 2022 року до суду надійшло клопотання від 24 травня 2022 року про заміну арбітражного керуючого у справі № 902/61/22. Як вбачається із змісту клопотання, 24 листопада 2021 року між боржником та арбітражним керуючим Н. було укладено договір про оплату праці, винагороду та відшкодування витрат арбітражного керуючого, який був доданий боржником до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність під час звернення до Господарського суду Вінницької області разом із заявою арбітражного керуючого на участь у справі. Ухвалою Господарського суду Вінницької області у справі № 902/61/22 від 16 лютого 2022 року відкрито провадження у справі про неплатоспроможність боржника, арбітражного керуючого Н. було призначено керуючим реструктуризацією у цій справі. У зв'язку з тим, що Н. загинув в ході бойових дій, захищаючи місто Ірпінь, боржник просить суд здійснити заміну арбітражного керуючого та прийняти новий договір про оплату праці, винагороду та відшкодування витрат арбітражного керуючого, укладений між боржником та новим арбітражним керуючим Б. Суд задовольнив клопотання⁷¹.

Таким чином, у випадку відсторонення з тих чи інших причин арбітражного керуючого, з яким раніше було укладено угоду про оплату праці, винагороду та відшкодування витрат арбітражного керуючого, нового арбітражного керуючого доводиться обирати з числа тих, хто погоджується також працювати на умовах розстрочення винагороди. А це жодним чином не сприяє ефективності роботи та незалежності такого арбітражного керуючого.

Крім того, часто на практиці виникають проблеми щодо змісту угоди про оплату праці, укладеної з арбітражним керуючим. Так, наприклад, господарські суди вимагають, щоб в угоді про оплату послуг арбітражного керуючого було вказано про виконання арбітражним керуючим не лише повноважень розпорядника майна чи керуючого реструктуризацією, але і повноважень керуючого санацією, керуючого реалізацією майна та ліквідатора, що є цілком логічним та обґрунтованим, оскільки тільки так можуть бути забезпечені виконання всіх завдань справи про банкрутство (неплатоспроможність).

Так, наприклад, Господарський суд Рівненської області в ухвалі від 12 грудня 2024 року у справі № 918/1099/24 вказав таке: «Наданий заявником примірник договору не відповідає вимогам пункту 1-6 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ, оскільки вказані положення закону визначають, що укладена угода з обраним арбітражним керуючим про виконання арбітражним керуючим повноважень у справі про неплатоспроможність визначає розмір та порядок виплати до її закриття, всупереч зазначеному наданий примірник угоди визначає розмір та порядок виплати винагороди за виконання повноважень лише керуючого реструктуризацією. Так, відповідно до предмету договору вказано, що цей договір визначає порядок оплати послуг та відшкодування витрат арбітражного керуючого лише як керуючого реструктуризацією, а арбітражний керуючий зобов'язується надавати послуги і виконувати повноваження лише керуючого реструктуризацією. Разом з тим, суд зауважує, що провадження у справі про неплатоспроможність не обмежується процедурою реструктуризації боргів, оскільки кодексом передбачено також процедура погашення боргів з призначенням керуючого реалізацією майна, відповідно у випадку переходу до іншої процедури питання оплати послуг арбітражного керуючого, а також виконання ним повноважень у справі до її закриття залишиться не вирішеним. Таким чином дана угода суперечить положенням КУЗПБ. Суд звертає увагу заявника, що нормами пункту 1-6 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ в імперативному порядку унормовано, що така угода встановлює умови оплати послуг арбітражного керуючого до закриття провадження у справі. При цьому підстави для закриття провадження

⁷¹ Ухвала Господарського суду Вінницької області від 05 липня 2022 року у справі № 902/61/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/105125788> (дата звернення: 12.03.2023).

у справі встановлені статтею 90 КУзПБ. Водночас підставами для закриття провадження у справі про неплатоспроможність, в тому числі, може бути виконання плану реструктуризації, а також завершення процедури погашення боргів боржника за результатом визнання боржника банкрутом та призначення керуючого реалізацією. Таким чином, суд не приймає долучений заявником договір про оплату праці від 6 листопада 2024 року як доказ авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень, оскільки вказаним договором не передбачено умови оплати послуг арбітражного керуючого з часу відкриття провадження у справі до її закриття, як того вимагає пункт 1-6 Прикінцевих та перехідних положень КузПБ»⁷².

Проведення інвентаризації

Проведення арбітражним керуючим виявлення, складання опису майна боржника (проведення інвентаризації) та визначення його вартості є важливою складовою провадження у справі про неплатоспроможність. Належне проведення інвентаризації сприятиме встановленню реального активу боржника.

Разом з тим, у частині проведення інвентаризації у арбітражних керуючих виникають проблеми, пов'язані з:

- проведенням інвентаризації майна боржника, який виїхав за кордон;
- проведенням інвентаризації майна боржника, яке знаходиться на тимчасово окупованій території;
- фактичною відсутністю майна у боржника, яке юридично за ним зареєстроване.

Отримання інформації

Відповідно до ст. 12-1 КУзПБ, яка була додана до КУзПБ у 2023 році, запит арбітражного керуючого – це письмове або у формі електронного документа звернення арбітражного керуючого, призначеного господарським судом розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором, керуючим реструктуризацією, керуючим реалізацією, до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ, у тому числі банків, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей, депозитарних установ та інших професійних учасників ринків капіталу, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань, фізичних осіб про надання інформації, копій документів, необхідних арбітражному керуючому для здійснення повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) щодо боржника, а також членів сім'ї боржника – фізичних осіб, визначених абзацом другим частини п'ятої статті 116 цього Кодексу, стосовно якого арбітражний керуючий здійснює повноваження розпорядника майна керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реструктуризацією або керуючого реалізацією.

Цілком підтримуємо цю законодавчу ініціативу, оскільки на практиці арбітражному керуючому рідше часто доводилося просити суд витребувати відповідні документи, які необхідні такому арбітражному керуючому для його діяльності. Якщо ж у арбітражного керуючого тепер є можливість надсилати самому запити на отримання інформації, це робить його роботу більш оперативною та ефективною.

Проте практика застосування запитів арбітражних керуючих показала, що, на жаль, не завжди всі органи державної влади охоче надають відповіді на такі запити.

Наприклад, ухвалою Господарського суду Вінницької області від 11 жовтня 2024 року встановлено,

⁷² Ухвала Господарського суду Рівненської області в ухвалі від 12 грудня 2024 р. у справі № 918/1099/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123712520> (дата звернення: 16.03.2025).

що арбітражний керуючий К. надіслав запит до ГУ Пенсійного фонду України у Вінницькій області з проханням надати відомості: щодо чисельності найманих працівників боржника та розмір їх заробітної плати; щодо фонду оплати праці працівників з розшифровкою; щодо наявності у боржника заборгованості перед Фондом за період 2021-2024 років; про заборгованість заробітної плати працівників. Також, з проханням надати копії звітності боржника, які подавалася до Пенсійного фонду. 09 вересня 2024 року від Головного управління Пенсійного фонду України у Вінницькій області надійшла відповідь, в якій було зазначено, що не має правових підстав для надання копій звітності ТОВ «В.», інформації про розмір заробітної плати найманих працівників та фонду оплати праці працівників ТОВ «В.» Запитувана інформація буде надана за наявності відповідної ухвали суду. Враховуючи положення законодавства, дослідивши клопотання арбітражного керуючого К. про витребування доказів від ГУ ПФУ у Вінницькій області у справі №902/579/24, суд дійшов висновку про задоволення вказаного клопотання та зобов'язання ГУ ПФУ у Вінницькій області надати до суду та арбітражному керуючому запитувані відомості⁷³.

3.5. Відповідальність арбітражних керуючих

Арбітражний керуючий є одним із ключових учасників справи про неплатоспроможність, без якого не обходиться майже жодна справа (крім випадку, коли за п. 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ єдиним кредитором у процедурі неплатоспроможності фізичної особи є забезпечений кредитор, а боржник володіє на праві власності одним об'єктом нерухомості (квартирою, житловим будинком), що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника і перебуває в іпотеці забезпеченого кредитора).

Т. Степанова відзначає, що арбітражний керуючий є самостійною і активною фігурою у справі, захищає чужий законний інтерес, несе відповідальність за власні рішення та дії в процедурі банкрутства, повністю підконтрольний та підзвітний господарському суду і повинен діяти виключно в межах, наданих йому законом, а у випадках прогалин або колізій чинного законодавства – з пріоритетом інтересів боржника⁷⁴. Г. Болдарь у своєму дисертаційному дослідженні, аналізуючи правовий статус арбітражного керуючого, доходить висновку, що він має достатні повноваження для того, щоб вчинити незаконні дії у разі банкрутства. Крім того, арбітражний керуючий, використовуючи надані йому законом повноваження, як особа, що виконує функції керівника юридичної особи – боржника, здатен скоїти і ряд інших злочинів, таких як шахрайство з фінансовими ресурсами, ухилення від сплати податків, злочини у сфері службової діяльності тощо⁷⁵.

Питання про притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності вирішується поза межами справи про банкрутство, а в межах справи про банкрутство господарський суд уповноважений приймати рішення тільки про застосування до арбітражного керуючого засобів господарсько-правового впливу. Разом з тим, без встановлення господарським судом факту протиправної поведінки арбітражного керуючого притягти останнього до інших видів відповідальності фактично неможливо⁷⁶.

До відповідальності арбітражного керуючого у межах справи про банкрутство відноситься відсторонення його від виконання повноважень у справі. Так, частина 4 ст. 28 КУзПБ передбачає, що відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень здійснюється господарським судом за клопотанням учасника провадження у справі або за власною ініціативою у разі:

- 1) невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого;

73 Ухвала Господарського суду Вінницької області від 11 жовтня 2024 року у справі № 902/579/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122238819> (дата звернення: 16.03.2025).

74 Степанова Т. В. Щодо поняття та характерних рис арбітражного керуючого. Правова держава. 2016. № 23. С. 98.

75 Болдарь Г. Є. Незаконні дії у разі банкрутства: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Луганський державний університет внутрішніх справ. Луганськ, 2007. С. 214.

76 Левшина Я. О. Відповідальність у процедурі банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, 2020. С. 83–84.

- 2) зловживання правами арбітражного керуючого;
- 3) подання до суду неправдивих відомостей;
- 4) відмови арбітражному керуючому в наданні допуску до державної таємниці або скасування раніше наданого допуску;
- 5) припинення діяльності арбітражного керуючого;
- 6) наявності конфлікту інтересів.

Що стосується першої підстави – невиконання або неналежне виконання обов’язків, покладених на арбітражного керуючого, то КУзПБ не конкретизує, наскільки суттєвими повинні бути порушення в діяльності арбітражного керуючого, щоб вони стали підставою для його відсторонення. Зокрема, якщо, наприклад, арбітражний керуючий невчасно подав звіт про свою діяльність – чи має це одразу бути підставою для його відсторонення? В умовах воєнного стану дана проблема набуває ще більшого значення, адже в силу дії обставин, зумовлених воєнним станом, арбітражні керуючі досить часто допускаються у своїй діяльності незначних порушень, які глобально не впливають на хід справи про неплатоспроможність за інтереси учасників такої справи.

Відсторонення арбітражного керуючого, на нашу думку, має застосовуватися за невиконання або неналежного виконання обов’язків, покладених на арбітражного керуючого, у випадку, якщо дії арбітражного керуючого призвели до настання незворотних істотно-негативних наслідків для боржника (банкрута) чи його кредиторів, які можуть полягати, зокрема, у реальному заподіянні матеріальної шкоди боржнику (банкруту) чи його кредиторам, за умови наявності причинно-наслідкового зв’язку між протиправними діями (бездіяльністю) арбітражного керуючого і наслідками, що настали.

Тому вважаємо за доцільне внести зміни до п. 1 абз. 2 ч. 4 ст. 28 КУзПБ, виклавши його у наступній редакції:

«1) невиконання або неналежного виконання обов’язків, покладених на арбітражного керуючого, якщо дії арбітражного керуючого призвели до настання незворотних істотно-негативних наслідків для боржника (банкрута) чи його кредиторів, які можуть полягати, зокрема, у реальному заподіянні матеріальної шкоди боржнику (банкруту) чи його кредиторам, за умови наявності причинно-наслідкового зв’язку між протиправними діями (бездіяльністю) арбітражного керуючого і наслідками, що настали».

Стосовно п. 2 абз. 2 ч. 4 ст. 28 КУзПБ – зловживання правами арбітражного керуючого, то КУзПБ в інших статтях не розкриває ані поняття «зловживання правами арбітражного керуючого», ані надає хоча би орієнтовного переліку дій, які можуть бути віднесені до даної категорії. Через відсутність такого законодавчого визначення на практиці майже не застосовується така підстава для відсторонення арбітражного керуючого, як зловживання правами арбітражного керуючого.

В умовах воєнного стану арбітражні керуючі зіштовхуються з цілим рядом труднощів, які часто заважають їм виконувати свої професійні обов’язки вчасно.

Так, наприклад, Постановою господарського суду Харківської області від 12 травня 2021 року, серед іншого, було припинено процедуру реструктуризації боргів фізичної особи та припинено повноваження керуючого реструктуризацією арбітражного керуючого О. Призначено керуючим реалізації фізичної особи арбітражного керуючого О., якого зобов’язано в строк до 12 травня 2022 року виконати процедуру погашення боргів боржника, надати суду обґрунтований звіт про виконану роботу, всі докази, що свідчать про виконання процедури погашення боргів боржника. Ухвалою від 25 вересня 2024 року суд відклав розгляд звіту керуючого реалізацією на 20 листопада 2024 року, зобов’язав керуючого реалізацією надати суду остаточний звіт про завершення процедури погашення боргів та всі докази в підтвердження її виконання. 19 листопада 2024 року до суду від керуючого реалізацією надійшов звіт про здійснені заходи, в якому керуючий реалізацією просив суд відкласти розгляд справи та продовжити строк здійснення керуючим реалізацією процедури погашення боргів. Зважаючи на необхідність завершення процедури погашення боргів, враховуючи воєнний стан в країні та активні бойові дії на території Харківської області, суд виражено підходить до питань, пов’язаних із безпекою та забезпеченням принципу змагальності для реалізації прав

сторін на повне та об'єктивне встановлення всіх обставин справи, тому суд ухвалив задовольнити клопотання керуючого реалізацією про відкладення розгляду звіту керуючого реалізацією в процедурі погашення боргів боржника на 29 січня 2025 року⁷⁷.

Разом з тим, слід розуміти, що арбітражні керуючі, так само як і інші учасники справи про неплатоспроможність, можуть зловживати воєнним станом, прикриваючи ним всі прорахунки у своїй діяльності і всі несвоєчасно вчинені дії або бездіяльність. При цьому часто на дію воєнного стану посиляються як ті учасники процесу, які перебувають на території, де дійсно ведуться активні бойові дії, так і ті, хто перебувають у відносно спокійних регіонах нашої держави. Тому, безумовно, обставини, зумовлені воєнним станом, повинні бути підставою для звільнення арбітражного керуючого від відповідальності за неналежне виконання ним своїх обов'язків, але тільки у випадку перебування такого арбітражного керуючого або необхідності вчинення ним певних процесуальних дій у районах, де ведуться бойові дії.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 13 липня 2023 року до КУзПБ було внесено ряд важливих змін, зокрема в частині доповнення Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ пунктом про те, що арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій та невиконання обов'язків, передбачених цим Кодексом, якщо їх вчинення та/або виконання було неможливим у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання чи перебування боржника, кредитора, місцезнаходження майна боржника, місцезнаходження офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого, що становило загрозу для життя і здоров'я.

Безумовно погоджуючись з необхідністю внесення наведених вище змін, доцільним видається передбачити у такому випадку не лише звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності, але і від відповідальності у межах справи про банкрутство (відсторонення арбітражного керуючого).

3.6. Закриття провадження

Оскільки провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи регулюється водночас і спеціальною книгою 5 КУзПБ, присвяченою власне банкрутству фізичної особи, і загальними нормами КУзПБ, що стосуються банкрутства юридичних осіб, то відповідно і закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи може відбуватися як на підставі загальних норм, визначених ст. 90 КУзПБ, так і за спеціальними підставами, передбаченими у книзі 5 КУзПБ.

Що стосується загальних підстав для закриття провадження у справі про банкрутство, передбачених ст. 90 КУзПБ, то напевно однією з найбільш поширених і найбільш дискусійних підстав для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи можна назвати випадок, коли до боржника після оприлюднення офіційного оголошення про відкриття провадження у справі про його банкрутство не висунуто вимог. Досить поширеними на практиці є випадки, коли кредиторам боржника або не відомо про існування провадження у справі про неплатоспроможність боржника, або кредитори елементарно не бажають брати участь у справі про банкрутство. І у такому випадку, коли протягом 30 днів з дня оприлюднення офіційного оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність жоден з кредиторів не заявив своїх вимог до боржника, господарський суд закриває провадження у справі про неплатоспроможність⁷⁸. Поряд з цим, у такому випадку на практиці постає питання щодо підстави для такого закриття та його наслідків – чи можна визнавати вимоги кредиторів, які не заявили, погашеними?

Тривалий час судова практика у даному питанні була неоднозначною – одні суди закривали про-

⁷⁷ Ухвала Господарського суду Харківської області від 20 листопада 2024 року у справі № 922/3838/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/123212215> (дата звернення: 10.03.2025).

⁷⁸ Бутирський А., Бутирська І. Особливості відкриття та закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Право України. 2022. № 7. С. 58.

вадження з визнанням всіх боргів погашеними, інші – ні. Проте останнім часом практика судів уже в таких випадках однозначна – закриття провадження із звільненням фізичної особи від боргів. Наприклад – ухвала Господарського суду Київської області від 03 жовтня 2024 року⁷⁹, ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 12 листопада 2024 року⁸⁰, ухвала Господарського суду Черкаської області від 19 листопада 2024 року⁸¹.

Крім загальних підстав для закриття провадження у справі про банкрутство, передбачених у ст. 90 КУзПБ, для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи передбачені особливі підстави, які знаходимо у ч. 7 ст. 123 КУзПБ. Так, тут передбачено 3 підстави для закриття провадження у справі про неплатоспроможність:

- 1) боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, доходи та витрати боржника та членів його сім'ї, якщо боржник упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї;
- 2) майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами;
- 3) судовим рішенням, що набрало законної сили та не було скасоване, боржник був притягнутий до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю.

У контексті дії воєнного стану та пов'язаних із ним обмежень особливий інтерес викликає п. 1 ч. 7 ст. 123 КУзПБ – зазначення боржником неправдивих відомостей у декларації про майновий стан. Зокрема, проблемою є те, що за рік дії воєнного стану чимало реєстрів не працювали, або працювали з обмеженим доступом, щодо деяких реєстрів такі обмеження залишаються і надалі. Тому арбітражному керуючому під час здійснення перевірки декларації боржника про майновий стан не завжди легко перевірити інформацію, вказану боржником, і вчасно виявити факт надання боржником неповної або недостовірної інформації. А якщо боржник проживає і працює за кордоном – то арбітражний керуючий взагалі позбавлений можливості перевірити достовірність даних, зазначених боржником щодо його рівня доходів та наявності майна за кордоном.

З іншого боку, в силу дії воєнного стану сам боржник іноді не може вчасно подати виправлену декларацію у 7-денний період. Крім того, навіть якщо боржник подає вчасно виправлену декларацію, усуваючи ті недоліки, які виявив арбітражний керуючий, це також не убезпечує боржника від застосування до нього п. 1 ч. 7 ст. 123 КУзПБ. Адже якщо у майбутньому будуть виявлені ще інші недоліки декларації, які не виявив арбітражний керуючий (а в силу обмеження доступу до реєстрів це є дуже вірогідно), то провадження у справі про неплатоспроможність щодо боржника все одно може бути закрито.

Наприклад, Постановою Східного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2022 року, якою залишено в силі ухвалу суду першої інстанції про закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на підставі п. 1 ч. 7 ст. 123 КУзПБ, встановлено, що у виправлених деклараціях про майновий стан боржника у справі про неплатоспроможність за 2017, 2018, 2019 та 2020 роки, боржником було виправлено тільки недоліки первинних декларацій, про які зазначено керуючим реструктуризацією у звіті про результати перевірки. Доводи апелянта про те, що боржник самостійно заповнював декларації, не маючи при цьому вищої юридичної освіти, колегією суддів відхиляються, оскільки надання декларації про майновий стан є процесуальним обов'язком боржника у провадженнях про неплатоспроможність фізичної особи⁸².

79 Ухвала Господарського суду Київської області від 03 жовтня 2024 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122087072> (дата звернення: 10.03.2025).

80 Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 12 листопада 2024 року у справі № 904/6870/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122981262> (дата звернення: 10.03.2025).

81 Ухвала Господарського суду Черкаської області від 19 листопада 2024 року у справі № 925/906/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123157242> (дата звернення: 10.03.2025).

82 Постанова Східного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2022 року у справі № 922/2321/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107638795> (дата звернення: 12.03.2023).

Ухвалою Господарського суду Миколаївської області від 15 листопада 2024 року закрито провадження у справі про неплатоспроможність з тих підстав, що зазначена боржницею в деклараціях про майновий стан за 2018, 2019 та 2020 роки (уточнені), в розділі III (Відомості про нерухоме майно боржника та членів його сім'ї) п.А (Майно, що перебуває у власності, в оренді чи та іншому праві користування боржника) інформація щодо об'єкту – «Земельні ділянки» є такою, що не відповідає наявним в матеріалах справи доказам, а саме поданій кредитором Інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Натомість з Інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна щодо суб'єкта (номер інформаційної довідки: 395159684) витікає, що договори оренди, на підставі яких виникло відповідне речове право боржниці укладені 19 жовтня 2009 року, а зареєстровані 11 січня 2010 року⁸³.

Крім безпосереднього застосування підстав, передбачених ч. 7 ст. 123 КУЗПБ, суди почали закривати провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, які продемонстрували недобросовісну поведінку.

Так, показовим є приклад із практики Господарського суду Донецької області. Суд встановив, що на розгляд кредиторів було надано звіт керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларацій про майновий стан боржника, згідно з яким при перевірці декларацій про майновий стан боржника були виявлені порушення. Боржником надано заяву про прийняття виправленої декларації про майновий стан. За наслідками проведення зборів кредиторів 08 серпня 2024 року, зокрема, було прийнято рішення утриматись від схвалення звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларацій про майновий стан боржника; не схвалювати план реструктуризації боргів боржника станом на 25 липня 2024 року та вирішено запропонувати боржнику доопрацювати план реструктуризації, враховуючи зазначені недоліки та надані рекомендації щодо доопрацювання плану реструктуризації та зміни його умов. У подальшому, боржником було погоджено нову редакцію плану реструктуризації боргів боржника станом на 09 серпня 2024 року, який був предметом розгляду на зборах кредиторів 23 серпня 2024 року. Кредиторами вирішено не схвалювати проєкт плану реструктуризації боргів боржника, звернутись з клопотанням про закриття провадження у справі про неплатоспроможність. При цьому, за твердженнями кредиторів проєкт плану реструктуризації боргів у редакції станом на 09 серпня 2024 року не містить доопрацювань, про які було зазначено під час голосування на зборах кредиторів №1, зокрема: не зазначено, з чого саме складаються доходи боржника, а також не зазначено про джерела походження доходів, які боржник розраховує отримати протягом процедури реструктуризації боргів. Враховуючи значну заборгованість перед кредиторами, боржником не передбачається залучення коштів з метою погашення наявної заборгованості, а саме не зазначено, чому боржник не розглядає можливість виконання зобов'язань третіми особами, зокрема, шляхом укладання договору поруки, гарантії та інших правочинів згідно з цивільним законодавством (п.5 ч.3 ст.124 КУЗПБ), а також інші заходи, спрямовані на покращення майнового стану боржника та задоволення вимог кредиторів (перекваліфікація, працевлаштування тощо) (п.6. ч.3 ст.124 КУЗПБ); боржником всупереч КУЗПБ не надано жодного обґрунтування доводу стосовно підстав, причин, факторів, що призвели до його неплатоспроможності. Запропонований боржником проєкт плану реструктуризації передбачає 90% прощення боргів перед кредиторами, що є недопустимим та свідчить про прямий намір боржника уникнути відповідальності всіма не доброчесними способами. Також боржником не надані відомості про отриманий нею та членами її сім'ї дохід за 2024 рік. Отже, боржником залишені зауваження кредиторів щодо розкриття причин неплатоспроможності, а також заходів з поліпшення фінансового стану поза увагою. У звітах арбітражного керуючого зазначається, що боржник офіційно не працевлаштована, та її чоловік не має доходу, таким чином не з'ясованим залишається питання джерел покриття витрат по сплаті комунальних платежів, та інших витрат на утримання родини. Через призму судового контролю у даній справі, з огляду на встановлені у ній обставини, з урахуванням інтересів усіх учасників провадження, дослідивши поданий боржником план реструктуризації та обставини несхвалення його зборами кредиторів, суд приходять до висновку про відсутність сумнівності боржника щодо досягнення компромісу з кредиторами та недобросовісну поведінку

83 Ухвала Господарського суду Миколаївської області від 15 листопада 2024 року у справі № 915/1521/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123155954> (дата звернення: 10.03.2025).

боржника направлену на уникнення погашення наявної заборгованості. В той же час, зловживань з боку кредиторів судом не встановлено. Відповідно до ч. 11 ст. 126 КУзПБ якщо протягом трьох місяців з дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність і введення процедури реструктуризації боргів боржника до господарського суду не поданий погоджений боржником і схвалений кредиторами план реструктуризації боргів боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття процедури погашення боргів боржника відповідно до цього Кодексу або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність. Суд прийняв рішення закрити провадження у справі⁸⁴.

Вказана ухвала залишена в силі постановою Східного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року⁸⁵.

Цікавою є також справа, яка була у провадженні Господарського суду Донецької області. Там боржниця подала до суду клопотання про закриття провадження у справі на підставі п. 8 ч. 1 ст. 90 КУзПБ та застосування наслідків, встановлених частиною першою цієї статті, оскільки після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність жоден кредитор не заявив своїх вимог. Проте суд, дослідивши декларації боржниці та матеріали справи, вирішив закрити провадження не за п. 8 ч. 1 ст. 90 КУзПБ, а на підставі недобросовісної поведінки боржниці. Так, серед іншого, мотивами ухвалення такого рішення було:

- в судовому засіданні боржниця пояснила, що необхідність брати кредити виникла у зв'язку з тим, що її чоловік допомагає своїй сім'ї, оскільки він з багатодітної сім'ї, у нього є ще повнолітня сестра (20 років) та ще брат і сестра (приблизно 17 років та 12-13 років) і мати. Батько сім'ї не допомагає, у нього є великий борг з аліментів. Кошти знадобились для того, щоб зібрати дітей до школи. Судом відмічається, що вказані обставини не підтверджуються жодними доказами і витрати на купівлю речей до школи також нічим не підтверджується. Разом з цим з декларацій про майновий стан боржниці за 2023 рік вбачається, що вона отримала 47 520,00 грн в якості вигравів та призів. В судовому засіданні боржниця пояснила, що ці кошти є виграшем її чоловіка у казино;
- суду не вдалось встановити неможливість надання боржницею інформації щодо свого чоловіка, з яким вони мають у власності спільне сумісне майно. З урахуванням того, що згідно пояснень боржниці вона брала кошти в кредит задля допомоги матері та братам свого чоловіка, то незрозумілим є поведінка чоловіка, який не надав своїй дружині відомості а ні про готівкові кошти, а ні про кошти, що знаходяться на рахунках у банківських установах, а ні про інше своє майно;
- щодо інформації про батька та мати, то декларації також містять відомості про ненадання інформації. Боржниця пояснила, що вони знаходяться у м. Донецьку. Проте не переконала суд у неможливості подати ними інформацію про їх майновий стан. Вищевказана інформація істотно впливає на відомості щодо майнового стану та реального виконання запропонованого плану реструктуризації боргів. З цього слідує, що боржниця формально поставилась до заповнення декларацій про майновий стан, або ж наведені нею у заяві обставини, що спричинили її неплатоспроможність, є неправдивими;
- план реструктуризації містить пропозицію про списання більш ніж 90% боргів, тому такий проект плану не відповідає вимогам чинного законодавства;
- матеріали справи свідчать про те, що боржниця звільнилась з роботи, на якій вона отримала за 3 місяці більш ніж 40 000,00 грн. заробітної плати, за власним бажанням за 2 місяці до звернення із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Вказані дії боржниці свідчать про те, що за наявності боргу, боржниця додатково створює умови щодо припинення існування джерела доходу, з якого можливе погашення боргу;

84 Ухвала Господарського суду Донецької області від 17 вересня 2024 року у справі № 905/509/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/121657306> (дата звернення: 12.03.2025).

85 Постанова Східного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року у справі № 905/509/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/122980494#> (дата звернення: 12.03.2025).

- в матеріалах справи відсутні докази на підтвердження того, що боржниця зверталась до органів Державного центру зайнятості з метою працевлаштування, а відповідно до розписки вказує про те, що перебуває у пошуку роботи⁸⁶.

Таким чином, недобросовісна поведінка боржника все частіше стає підставою для закриття провадження у справі про неплатоспроможність, що є логічним та відповідає основній меті законодавства про банкрутство – надання добросовісному боржнику можливості відновити свою платоспроможність, а не просто позбутися від боргів, залишивши кредиторів «ні з чим».

3.7. Особливості оскарження судових рішень у справах про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану

Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків у судових справах, проте обставини, обумовлені дією воєнного стану, часто визнаються поважними причинами пропуску процесуальних строків і їх поновлення, у тому числі у справах про неплатоспроможність фізичних осіб.

Проблеми з забезпеченням судів поштовими марками спричиняли несвоєчасну відправку поштової кореспонденції, і як наслідок – це призводило до поновлення строків на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень, не відправлених вчасно. Крім того, особа може не проживати за місцем своєї реєстрації, що також унеможлиблює вчасне отримання такою особою поштової кореспонденції.

Наприклад, Північний апеляційний господарський суд ухвалою від 06 грудня 2022 року поновив скаржнику строк на подання апеляційної скарги з причин того, що повний текст оскаржуваної ухвали від 18 липня 2022 року скаржник отримав 14 вересня 2022 року (що підтверджується копією конверта та трекінгом Укрпошти)⁸⁷.

А іноді причиною пропуску строку на апеляційне оскарження може бути навіть неотримання поштової кореспонденції самим судом.

Так, Центральний апеляційний господарський суд у справі № 904/3061/22 поновив банку строк на апеляційне оскарження за таких обставин. Скаргу подано з клопотанням про поновлення строку на апеляційне оскарження, в обґрунтування якого банк зазначає, що оскаржувана ухвала постановлена 12 грудня 2022 року без участі кредитора. Повний текст ухвали оприлюднено 22 грудня 2022 року і електронна копія ухвали отримана банком 22 грудня 2022 року на офіційну електронну адресу. 02 січня 2023 року банк подав апеляційну скаргу на ухвалу із клопотанням про поновлення строку. Скарга подавалася через оператора поштового зв'язку (Укрпошта), проте була повернута із зазначенням «за закінченням встановленого терміну зберігання». негайно після отримання неврученої суду апеляційної скарги банк здійснив дії для повторного подання апеляційної скарги, отже пропуск строку на апеляційне оскарження відбувся з поважних причин⁸⁸.

Проблема поновлення строків на апеляційне та касаційне оскарження є актуальною для всіх процесів, і для справ про банкрутство загалом. Проте у справах про неплатоспроможність фізичних осіб дана проблема має ряд особливостей, зумовленими специфікою даної категорії справ.

Так, по-перше, боржником у даній справі виступає фізична особа, яка за логікою всієї процедури неплатоспроможності має брати участь у справі особисто. Тому якщо, наприклад, боржник прожи-

86 Ухвала Господарського суду Донецької області від 16 грудня 2024 року у справі № 905/798/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/12387207> (дата звернення: 12.03.2023).

87 Ухвала Північного апеляційного господарського суду від 06 грудня 2022 року у справі № 910/5464/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107861456> (дата звернення: 12.03.2023).

88 Ухвала Центрального апеляційного господарського суду від 15 лютого 2023 року у справі № 904/3061/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108984112> (дата звернення: 12.03.2023).

ває за кордоном, не був присутній у судовому засіданні і не отримав ту чи іншу ухвалу господарського суду (наприклад, про закриття провадження у справі), то теоретично такий боржник може поновити строк на апеляційне і касаційне оскарження через досить тривалий час, після того, як боржник уже повернеться в Україну.

По-друге, кредиторами боржника – юридичної особи у більшості випадків є юридичні особи, які навіть у випадку виїзду за кордон засновників чи керівництва боржника все одно, як правило, знаходяться за місцем своєї реєстрації та можуть отримувати кореспонденцію. Якщо ж говорити про кредиторів фізичних осіб, то нарівні з банками часто кредиторами тут виступають прості фізичні особи, які у випадку виїзду за кордон зможуть використати це у майбутньому для поновлення строку на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

Для інших категорій справ, які розглядаються у позовному провадженні, поновлення строків на оскарження через тривалий час, звісно, порушує принцип правової визначеності, але у справах позовного провадження кількість учасників справи у більшості випадків становить 2-3 учасника. Якщо ж поновлювати через досить тривалий час строк на оскарження судового рішення у справі про неплатоспроможність, то це може вплинути на права та інтереси великої кількості осіб, адже у справах про банкрутство завжди немало учасників.

У зв'язку із участю у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, строк, через який може поновлюватися строк на апеляційне та касаційне оскарження, може бути досить тривалим.

Наприклад, ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 02 листопада 2022 року відкрито апеляційне провадження та поновлено скажнику строк на апеляційне оскарження ухвали Господарського суду Київської області від 21 лютого 2022 року про відмову у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи (справа № 911/3082/21)⁸⁹.

Ухвалою Південно-Західного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року у справі № 916/1736/24 скажниці поновлено строк на апеляційне оскарження з мотивів того, що скажниця не була учасником справи не була учасником даної справи. Тому апеляційний господарський суд з метою уникнення неправомірного обмеження доступу до суду вважав за можливе визнати поважними причини пропуску скажницею строку на апеляційне оскарження ухвали Господарського суду Одеської області від 29 липня 2024 року про затвердження плану реструктуризації боргів боржника та ухвали Господарського суду Одеської області від 07 серпня 2024 року про закриття провадження у справі про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням боржником плану реструктуризації боргів у справі⁹⁰.

Проблеми можуть виникати з тими справами, провадження у яких було закрито (у зв'язку із закінченням процедури погашення боргів банкрута або через незаявлення кредиторами своїх вимог). Крім того, що робити зі справою, в якій через більше, ніж пів-року після відкриття провадження, оскаржується ухвала про відкриття провадження у справі?

Також для боржника обтяжливою буває навіть сплата судового збору за подання апеляційної скарги, тому суди почали задовольняти клопотання боржників про звільнення від сплати судового збору за подання апеляційної скарги.

Наприклад, розглянувши клопотання про звільнення від сплати судового збору, колегія суддів Західного апеляційного господарського суду врахувала, що апелянт є боржником у справі про його неплатоспроможність, а також те, що відповідно до наданих апелянтом відомостей з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків про суми/джерела виплачених доходів та утримання податків в апелянта був відсутній дохід у попередньому календарному році, та прийняла рішення звільнити скажника від сплати судового збору за подання апеляційної скарги на ухвалу Господарського суду Тернопільської області від 28 вересня 2022 року у справі № 921/155/20 на підставі п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про судовий збір»⁹¹.

89 Ухвала Північного апеляційного господарського суду від 02 листопада 2022 року у справі № 911/3082/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107099003> (дата звернення: 12.03.2023).

90 Ухвала Південно-Західного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року у справі № 916/1736/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/122920630> (дата звернення: 12.03.2023).

91 Ухвала Західного апеляційного господарського суду від 12 грудня 2022 року у справі № 921/155/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/107901956> (дата звернення: 12.03.2023).

Східний апеляційний господарський суд в ухвалі від 03 грудня 2024 року встановив, що апелянтом подано клопотання про звільнення його від сплати судового збору з посиланням на те, що його звернення до суду з заявою про його неплатоспроможність завідомо свідчить про відсутність достатніх грошових коштів у останнього, крім того відповідні документи, в тому числі, і щодо доходів заявника додавалися разом з заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність та безпосередньо підтверджують вищевикладені обставини. До заяви апелянтом надано відомості з Державного реєстру фізичних осіб платників податків про джерела/суми нарахованого доходу, нарахованого (перерахованого) податку та військового збору за період з 1 кварталу 2021 року по перший квартал 2024 року доходу. Згідно з даними відомостей з Державного реєстру фізичних осіб платників податків про джерела/суми нарахованого доходу, нарахованого (перерахованого) податку та військового збору інформація щодо наявності у боржника отриманого у період з 1 кварталу 2021 року по перший квартал 2024 року доходу та нарахованого податку відсутня. Крім того, факт звернення до суду із заявою про неплатоспроможність також підтверджує скрутне матеріальне становище апелянта. Отже наявні підстави для звільнення апелянта від сплати судового збору у даній справі⁹².

Проте в іншій справі Східний апеляційний господарський суд відмовив у задоволенні клопотання про звільнення боржника від сплати судового збору за подання апеляційної скарги, мотивувавши таку відмову наступним чином: «Що стосується зазначених у клопотанні обґрунтувань неможливості сплати судового збору з посиланням на скрутне матеріальне становище, то саме лише посилання на такі обставини не може вважатися підставою для звільнення від сплати судового збору. Враховуючи наведене, беручи до уваги що розмір судового збору не перевищує 5 відсотків розміру річного доходу боржника за попередній календарний рік, суд апеляційної інстанції не вбачає наявності обставин, які відповідали б зазначеним вище критеріям, узгоджувались з наведеними законодавчими приписами в контексті визначених законодавцем умов та підстав для звільнення від сплати судового збору, що могли б зумовити вчинення такої процесуальної дії»⁹³.

Таким чином, через участь в якості боржника та кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, строки на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень у таких справах можуть поновлюватися через досить тривалий час з причин перебування скаргника за кордоном, проходження ним військової служби тощо. Поновлення через досить тривалий час строку на оскарження судового рішення у справі про неплатоспроможність може вплинути на права та інтереси великої кількості осіб, адже у справах про неплатоспроможність майже завжди приймає участь немало учасників.

92 Ухвала Східного апеляційного господарського суду від 03 грудня 2024 року у справі № 922/3338/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/123460604> (дата звернення: 12.03.2025).

93 Ухвала Східного апеляційного господарського суду від 06 січня 2025 року у справі № 905/798/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/124228379> (дата звернення: 12.03.2025).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 4.3 million under temporary protection in January 2025. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250310-2> (access date: 01.04.2025).
2. Болдарь Г. Є. Незаконні дії у разі банкрутстваб: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Луганський державний університет внутрішніх справ. Луганськ, 2007. 226 с.
3. Бутирська І. А. Особливості провадження у справах про неплатоспроможність окремих категорій осіб. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2024. № 6. С. 50–55.
4. Бутирська І. Банкрутство фізичних осіб: деякі проблеми правового регулювання процедури. Портал «BORG.EXPERT». 16.04.2021. URL: <https://borgexpert.com/news/bankrutstvo-fizychnykh-osib-deiaki-problemy-pravovoho-rehuliuвання-protsedury> (дата звернення: 12.03.2023).
5. Бутирський А. А., Ніколенко Л. М. Виплата винагороди арбітражному керуючому у справі про банкрутство: теоретичні і практичні проблеми. Економіка та право. 2021. № 2. С. 25–32.
6. Бутирський А., Бутирська І. Особливості відкриття та закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Право України. 2022. № 7. С. 52–62.
7. Бутирський А. А., Захарченко А. М., Бобкова А. Г. Особливості банкрутства боржників, щодо яких застосовано санкції. Право та державне управління. 2024 № 4. С. 299–304.
8. В Мініюсті назвали найбільш актуальні на даний час проблеми у сфері банкрутства. Портал Borg.Expert. 10.02.2023. URL: <https://borgexpert.com/news/v-miniusti-nazvaly-najbilsh-aktualni-na-danyj-chas-problemy-u-sferi-bankrutstva> (дата звернення: 10.03.2023).
9. Грабован Л. Правовий статус кредиторів за Кодексом України з процедур банкрутства. Підприємство, господарство і право. 2019. № 10. С. 55.
10. Державний центр зайнятості назвав офіційну кількість безробітних в Україні. Главком. 7 січня 2025 року. URL: <https://glavcom.ua/amp/country/society/derzhavnij-tsent-r-zajnjatosti-nazvav-ofitsijnu-kilkist-bezrobitnikh-v-ukrajini-1039405.html> ((дата звернення: 01.04.2025).
11. Економічна стійкість під час війни. Доходи, зайнятість та соціальна допомога в Україні. Квітень 2024 року. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/economic-resilience-in-wartime_ukr-1.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
12. Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції: понятійно-категоріальний апарат. Public Administration and Local Government. 2017. Issue 3. P. 20.
13. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74.
14. Левшина Я. О. Відповідальність у процедурі банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, 2020. 202 с.
15. Матвійчук Н., Клян А. Банкрутство під час війни: практичні аспекти процедури. Юридична практика. 11.09.2023. URL: <https://pravo.ua/bankrutstvo-pid-chas-viiny-praktychni-aspekty-protsedury/> (дата звернення: 10.03.2025).
16. Новіков Д. О. Генезис та еволюція санкційної політики України. Наукові записки. Серія : Право. 2024. № 16. С. 352–356.
17. Новікова О. Ф., Панькова О. В. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Проблеми економіки. 2018. № 3. С. 224.

18. Поляков Б., Поляков Р. Золоте теля, або Арбітражний керуючий – не раб кредиторів, а суб'єкт незалежної професійної діяльності за рахунок останніх. Закон і бізнес. № 17 (1471). 02.05–08.05.2020. URL: https://zib.com.ua/ua/print/142493-arbitrazhnyi_keruyuchiy_ne_rab_kreditoriv_a_subekt_nezalezh.html (дата звернення: 26.02.2023).
19. Поляков Р. Б. Порівняльно-правові аспекти регулювання процедури банкрутства в Німеччині та Україні: монографія. Чернівці : Технодрук, 2021. С. 82.
20. Поляков Р. Процедура транскордонного банкрутства в Україні. Право України. 2022. № 12. С. 76–97.
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.12.2023 р. у справі № 926/5366-6/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115680862> (дата звернення: 10.03.2025).
22. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 січня 2023 року у справі № 902/207/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108653162> (дата звернення: 12.03.2025).
23. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16 листопада 2022 року у справі № 917/1604/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107552445> (дата звернення: 12.02.2023).
24. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 05 жовтня 2022 року у справі № 921/39/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106903648> (дата звернення: 12.01.2023).
25. Постанова Господарського суду Одеської області від 06 лютого 2025 року у справі № 916/2660/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125138592> (дата звернення: 12.03.2025).
26. Постанова Західного апеляційного господарського суду від 13.07.2023 р. у справі № 926/5366-6/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112543668> (дата звернення: 10.03.2025).
27. Постанова Західного апеляційного господарського суду від 15 вересня 2022 року у справі № 926/5153-6/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106420472> (дата звернення: 09.03.2023).
28. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 14 лютого 2023 року у справі № 911/1181/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109098024> (дата звернення: 27.02.2023).
29. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року у справі № 905/509/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122980494#> (дата звернення: 12.03.2025).
30. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 16 січня 2023 року у справі № 922/1707/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108550834> (дата звернення: 12.02.2023).
31. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2022 року у справі № 922/2321/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107638795> (дата звернення: 12.03.2023).
32. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 09 листопада 2022 року у справі № 320/9940/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107245231> (дата звернення: 12.03.2023).
33. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 12.03.2020).
34. Розгляд справ про банкрутство в порядку письмового провадження, – вимушена новація в умовах війни. Портал Borg.Expert. 29 вересня 2022 року. URL: <https://borgexpert.com/news/rozhljad-sprav-pro-bankrutstvo-v-poriadku-pysmovoho-provadhennia-vymushena-novatsiia-v-umovakh-vijny> (дата звернення: 12.03.2023).

35. Рябцева Я. Г. Правове регулювання оплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. Вісник господарського судочинства. 2013. № 1. С. 141-146.
36. Рященко М. Арбітражний розгляд спорів за участю підсанкційних компаній. Юридична газета online. 15.05.2023. № 3-6. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/arbitrazhniy-rozglyad-sporiv-za-uchastyu-pidsankciynih-kompaniy.html> (дата звернення: 10.03.2025).
37. Соловйов Є. В. Внутрішня вимушена міграція як об'єкт державного регулювання. Теорія та практика державного управління. 2016. № 3. С. 146-150.
38. Степанова Т. В. Щодо поняття та характерних рис арбітражного керуючого. Правова держава. 2016. № 23. С. 94-99.
39. Тимчасовий захист та статус біженця як форми міжнародного захисту для громадян України в країнах Європейського Союзу. WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Тимчасовий_захист_та_статус_біженця_як_форми_міжнародного_захисту_для_громадян_України_в_країнах_Європейського_Союзу (дата звернення: 12.03.2023).
40. У 2,2 рази збільшилося справ про банкрутство людей у 2024 році. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/people-bankrupts-2024> (дата звернення: 01.04.2025).
41. Ухвала Господарського суду Рівненської області в ухвалі від 12 грудня 2024 р. у справі № 918/1099/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123712520> (дата звернення: 16.03.2025).
42. Ухвала Господарського суду Вінницької області від 05 липня 2022 року у справі № 902/61/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105125788> (дата звернення: 12.03.2023).
43. Ухвала Господарського суду Вінницької області від 15 лютого 2023 року у справі № 902/500/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109042861> (дата звернення: 12.03.2023).
44. Ухвала Господарського суду Волинської області від 30 червня 2022 року у справі № 903/138/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105076399> (дата звернення: 12.03.2023).
45. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 12 листопада 2024 року у справі № 904/6870/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122981262> (дата звернення: 10.03.2025).
46. Ухвала Господарського суду Донецької області від 16 грудня 2024 року у справі № 905/798/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/12387207> (дата звернення: 12.03.2023).
47. Ухвала Господарського суду Донецької області від 17 вересня 2024 року у справі № 905/509/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121657306> (дата звернення: 12.03.2025).
48. Ухвала Господарського суду Закарпатської області від 07 листопада 2024 року у справі № 907/696/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123080299> (дата звернення: 12.03.2025).
49. Ухвала Господарського суду Запорізької області від 07 вересня 2022 року у справі № 908/3814/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106302873> (дата звернення: 12.03.2023).
50. Ухвала Господарського суду Запорізької області від 29 січня 2025 року у справі № 907/919/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124896104> (дата звернення: 12.03.2025).
51. Ухвала Господарського суду Київської області від 02 лютого 2023 року у справі № 911/2634/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108821173> (дата звернення: 12.03.2023).
52. Ухвала Господарського суду Київської області від 03 жовтня 2024 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122087072> (дата звернення: 10.03.2025).

53. Ухвала Господарського суду Київської області від 20 лютого 2023 року у справі № 911/2777/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109071339> (дата звернення: 05.03.2023).
54. Ухвала Господарського суду Луганської області від 06 січня 2025 року у справі № 913/576/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124229434> (дата звернення: 20.04.2025).
55. Ухвала Господарського суду Луганської області від 14 серпня 2024 року у справі № 913/362/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120994036> (дата звернення: 12.03.2025).
56. Ухвала Господарського суду Миколаївської області від 28 жовтня 2024 року у справі № 915/1298/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122593977> (дата звернення: 12.03.2025).
57. Ухвала Господарського суду Миколаївської області від 15 листопада 2024 року у справі № 915/1521/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123155954> (дата звернення: 10.03.2025).
58. Ухвала Господарського суду міста Києва від 03 листопада 2022 року у справі № 910/19053/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107099839> (дата звернення: 02.03.2023).
59. Ухвала Господарського суду міста Києва від 03 лютого 2025 року у справі № 911/6/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124860277> (дата звернення: 02.03.2025).
60. Ухвала Господарського суду міста Києва від 06 лютого 2024 року у справі № 910/1274/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116794099> (дата звернення: 02.03.2025).
61. Ухвала Господарського суду міста Києва від 24 лютого 2025 року у справі № 910/19870/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125872736> (дата звернення: 20.03.2025).
62. Ухвала Господарського суду Одеської області від 28 лютого 2023 року у справі № 916/722/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109271970> (дата звернення: 27.02.2023).
63. Ухвала Господарського суду Одеської області від 31 жовтня 2022 року у справі № 916/2644/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107077446#> (дата звернення: 27.02.2023).
64. Ухвала Господарського суду Рівненської області від 07 лютого 2023 року у справі № 918/1071/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108848143> (дата звернення: 23.02.2023).
65. Ухвала Господарського суду Рівненської області від 08 квітня 2025 року у справі № 918/235/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126466405> (дата звернення: 23.04.2025).
66. Ухвала Господарського суду Сумської області від 03 листопада 2022 року у справі № 920/246/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107178755> (дата звернення: 12.02.2023).
67. Ухвала Господарського суду Сумської області від 14 грудня 2022 року у справі № 920/643/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107962306> (дата звернення: 12.02.2023).
68. Ухвала Господарського суду Сумської області від 20 січня 2023 року у справі № 920/1066/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108515469> (дата звернення: 12.02.2023).
69. Ухвала Господарського суду Тернопільської області від 27 вересня 2022 року у справі № 921/263/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106450882> (дата звернення: 12.03.2023).

70. Ухвала Господарського суду Харківської області від 02 квітня 2024 року у справі № 922/121/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118070179> (дата звернення: 12.03.2025).
71. Ухвала Господарського суду Харківської області від 15 серпня 2022 року у справі № 922/5219/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105747805> (дата звернення: 09.03.2023).
72. Ухвала Господарського суду Харківської області від 18 березня 2025 року у справі № 922/438/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125910251> (дата звернення: 23.03.2025).
73. Ухвала Господарського суду Харківської області від 20 листопада 2024 року у справі № 922/3838/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123212215> (дата звернення: 10.03.2025).
74. Ухвала Господарського суду Харківської області від 20 січня 2025 року у справі № 922/2150/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124560180> (дата звернення: 23.03.2025).
75. Ухвала Господарського суду Харківської області від 27 жовтня 2022 року у справі № 922/5178/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106999957> (дата звернення: 09.03.2023).
76. Ухвала Господарського суду Харківської області від 27 січня 2025 року у справі № 922/4033/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124829012> (дата звернення: 12.03.2025).
77. Ухвала Господарського суду Харківської області від 28 лютого 2025 року у справі № 922/130/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125495673> (дата звернення: 12.03.2025).
78. Ухвала Господарського суду Харківської області від 28 червня 2022 року у справі № 922/146/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104977658> (дата звернення: 09.03.2023).
79. Ухвала Господарського суду Хмельницької області від 23 січня 2023 року у справі № 924/884/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108652968> (дата звернення: 12.02.2023).
80. Ухвала Господарського суду Хмельницької області від 09 вересня 2024 року у справі № 924/819/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121464428> (дата звернення: 12.03.2025).
81. Ухвала Господарського суду Черкаської області від 19 листопада 2024 року у справі № 925/906/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123157242> (дата звернення: 10.03.2025).
82. Ухвала Господарського суду Чернівецької області від 01 серпня 2022 року у справі № 926/701-6/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105611982> (дата звернення: 09.03.2023).
83. Ухвала Господарського суду Чернігівської області від 16 грудня 2022 року у справі № 927/1126/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107904482> (дата звернення: 27.02.2023).
84. Ухвала Дніпровського районного суду міста Києва від 07 листопада 2022 року у справі № 755/10921/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107247695> (дата звернення: 12.03.2023).
85. Ухвала Західного апеляційного господарського суду від 12 грудня 2022 року у справі № 921/155/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107901956> (дата звернення: 12.03.2023).
86. Ухвала Катеринопільського районного суду Черкаської області від 28 вересня 2022 року у справі № 698/693/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106627487> (дата звернення: 12.03.2023).

87. Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23 січня 2023 року у справі № 183/8385/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108697106> (дата звернення: 12.03.2023).
88. Ухвала Південно-Західного апеляційного господарського суду від 11 листопада 2024 року у справі № 916/1736/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122920630> (дата звернення: 12.03.2023).
89. Ухвала Північного апеляційного господарського суду від 02 листопада 2022 року у справі № 911/3082/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107099003> (дата звернення: 12.03.2023).
90. Ухвала Північного апеляційного господарського суду від 06 грудня 2022 року у справі № 910/5464/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107861456> (дата звернення: 12.03.2023).
91. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 14 листопада 2022 року у справі № 522/15147/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107298670> (дата звернення: 12.03.2023).
92. Ухвала Східного апеляційного господарського суду від 03 грудня 2024 року у справі № 922/3338/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123460604> (дата звернення: 12.03.2025).
93. Ухвала Східного апеляційного господарського суду від 06 січня 2025 року у справі № 905/798/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124228379> (дата звернення: 12.03.2025).
94. Ухвала Центрального апеляційного господарського суду від 15 лютого 2023 року у справі № 904/3061/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108984112> (дата звернення: 12.03.2023).
95. Щодо впливу санкційної політики України на процедури банкрутства та виконавче провадження. Borg. Expert. 22.12.2022. URL: https://borgexpert.com/news/shchodo-vplyvu-sanktsijnoi-polityky-ukrainy-na-protsedury-bankrutstva-ta-vykonavche-provadžhennia#google_vignette (дата звернення: 10.03.2025).
96. Ярмоленко О. С. Проблеми захисту прав кредиторів у справах про банкрутство боржників, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Економіка та право. 2025. № 1. С. 44-50.
97. Butyrskiy A., Reznikova V. Internal Forced Migration in Ukraine: Legal Aspects. Bialystok Legal Studies. 2021. Vol. 26. Nr. 1. P. 105-115.

